

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YENİ KAMU YÖNETİMİ ANLAYIŞI
ÇERÇEVESİNDE BİR YETKİ DEVRİ ÖRNEĞİ
OLARAK YETKİLENDİRİLMİŞ YÜKÜMLÜ
STATÜSÜNÜN İNCELENMESİ

Gencer KAPLAN

2501180766

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZLER

İstanbul-2022

ÖZ

YENİ KAMU YÖNETİMİ ANLAYIŞI ÇERÇEVESİNDE BİR YETKİ DEVRİ ÖRNEĞİ OLARAK YETKİLENDİRİLMİŞ YÜKÜMLÜ STATÜSÜNÜN İNCELENMESİ

GENCER KAPLAN

1960'ların sonundan itibaren dünyanın pek çok yerinde yönetsel açmazlar, ekonomik krizler, öğrenci hareketleri, siyasal ve toplumsal problemler baş göstermiştir. Geleneksel Kamu Yönetimi'nin (GKY) merkeziyetçi yapısı, sert hiyerarşik düzeni, risk almaktan çekinen kısıtlı yetkiye sahip bürokratların varlığı ve kamusal hizmetlerin sunumundaki hantallık nedeniyle yaşanan problemlere kalıcı çözümler sunulamamıştır. Bu nedenle 1980'lerin başından itibaren GKY anlayışı sorgulanmaya başlanmıştır. Bu sorgulamalar GKY anlayışının aksine etkinlik, etkililik, verimlilik, şeffaflık, esneklik ve hesap verilebilirlik gibi değerleri bünyesinde barındıran Yeni Kamu Yönetimi (YKY) anlayışının doğmasına sebep olmuştur. YKY istihdam, performans ölçümü, stratejik planlama, sözleşmeli çalışma gibi konularda özel sektör pratiklerini kamu idareleri içinde sürdürmeyi amaçlayan yeni bir yönetim anlayışıdır.

Türkiye'de benimsenmeye başlanan YKY anlayışı birçok kamu kurumuna işlerlik kazandırmıştır. Neo-liberal politikalar sonucu uluslararası piyasada rekabet avantajı elde etmek için bazı değişimlerin yaşanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu bağlamda dış ticaret ve gümrük alanında Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsünü (YYs), YKY anlayışının bir çıktısı olarak değerlendirmek mümkündür. YYs, gerekli şartları sağlayan firmaların tıpkı bir gümrük idaresiymiş gibi fonksiyon göstermesine olanak sağlayan, ulusal ve uluslararası ticarete ciddi rekabet avantajı ve güven ortamı yaratan

bir uygulamadır. Dolayısıyla YYS, kamu idareleri olan gümrüklerden özel firmalara bir yetki devri olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmanın amacı, YKY anlayışı çerçevesinde bir yetki devri  rneği olarak YYS'nin incelenmesidir. Yapılan incelemelerin ardından, YKY anlayışından hareketle kamu idarelerinin YYS sahibi firmalara bir yetki devri aktarımında bulunduğu, YYS sahibi firmaların ise bu statüden kaynaklı elde ettikleri kolaylıkları ve avantajları YKY anlayışı değerlerinden olan kamu ve özel sektör iş birliği anlayışına borçlu oldukları sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Kamu Yönetimi, Yeni Kamu Yönetimi, Yetki Devri, Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü, Gümrük

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE STATUS OF AUTHORIZED ECONOMIC OPERATOR AS AN EXAMPLE OF TRANSFER OF AUTHORITY WITHIN THE FRAMEWORK OF THE NEW PUBLIC MANAGEMENT APPROACH

Gencer KAPLAN

Since the end of the 1960s, administrative dilemmas, economic crises, student movements, political and social problems have emerged in many parts of the world. Permanent solutions could not be offered to the problems experienced due to the centralized structure of the Traditional Public Management (TPM), its rigid hierarchical order, the presence of bureaucrats with limited authority who are afraid to take risks, and the clumsiness in the provision of public services. For this reason, since the early 1980s, TPM approach has been questioned. These inquiries have led to the emergence of the New Public Management (NPM) approach, which includes values such as efficiency, effectiveness, efficiency, transparency, flexibility and accountability contrary to TPM approach. NPM is a new management approach that aims to maintain private sector practices within public administrations on issues such as employment, performance measurement, strategic planning, and contract work.

The NPM approach, which has begun to be adopted in Turkey, has made many public administrations operative. As a result of neo-liberal policies, it has become inevitable to experience some changes in order to gain competitive advantage in the international market. In this context, it is possible to evaluate the Authorized Economic Operator Status (AEO) in the field of foreign trade and customs as an output of the NPM approach. AEO is an application that allows companies that meet the necessary conditions to function as if they are a customs office, and creates a serious competitive advantage and environment of confidence in national and international trade. Therefore, YYS can be considered as a transfer of authority from customs, which are public administrations, to private companies. The aim of this study is to examine AEO

as an example of transfer of authority within the framework of NPM approach. After the examinations made, it was concluded that public administrations transferred an authorization transfer to the companies holding AEO, based on the NPM understanding, and that the companies holding AEO owed the conveniences and advantages they obtained from this status to the public and private sector cooperation understanding, which is one of the values of the NPM approach.

Key Words: Traditional Public Management, New Public Management, Transfer of Authority, Authorized Economic Operator Status, Custom.

ÖNSÖZ

Ekonomik, siyasal ve sosyal hayatta meydana gelen birçok değişimin etkisiyle 1980’li yıllarda ortaya çıkan Yeni Kamu Yönetimi anlayışı, kamu ve özel sektör arasındaki sınırları azaltarak, kamu sektöründe piyasa anlayışını hâkim kılmış ve özel sektör uygulamalarının daha etkili hale gelmesini sağlamıştır. Küresel çapta gelişen dış ticaret anlayışı tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bir takım sistemsel yenilikler getirmiştir. Dış ticaret yapan firmalara ithalat ve ihracat işlemlerini kolaylaştırmak adına Ticaret Bakanlığı tarafından ayrıcalıklar verilmiştir. Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü olarak adlandırılan ve bir belgeden çok bir statü göstergesi olan bu belgeye sahip firmalara gümrük idaresi gibi işlem yapabilme fonksiyonu verilmiştir. Yetkilendirilmiş yükümlü statüsü firmaların güvenilir, şeffaf, kontrol edilebilir olduğunu gösterirken, aynı zamanda bu özellikleri ile firmalara ulusal ve uluslararası ticarete ciddi rekabet avantajı sağlamıştır.

Araştırma süreci boyunca bilgi ve tecrübeleri paylaşmaktan çekinmeyen danışman hocam Dr. Murat ÖZLER’e teşekkür ederim. Hayatım boyunca olduğu gibi bu süreçte de daima yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili annem Dilek KAPLAN ve babam Nufel KAPLAN ile kardeşim Özlem GÜLER’e ve tüm bu zorlu zamanlarda bana derin nefes olan, beni cesaretlendiren kıymetli eşim, yol arkadaşım Nursena ÖZTÜRK KAPLAN’a minnettarım.

İstanbul, 2022

Gencer KAPLAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ KAMU YÖNETİMİ ANLAYIŞI

1.1. Kamu Yönetimi Kavramı.....	2
1.2. Geleneksel Kamu Yönetimi Kavramı.....	3
1.2.1. Geleneksel Kamu Yönetiminin Tarihsel Gelişimi.....	4
1.2.2. Geleneksel Kamu Yönetiminin Genel Özellikleri	5
1.2.3. Geleneksel Kamu Yönetimine Karşı Yapılan Eleştiriler.....	7
1.3.Yeni Kamu Yönetimi Kavramı.....	8
1.3.1. Yeni Kamu Yönetiminin Tarihsel Gelişimi.....	9
1.3.2. Yeni Kamu Yönetiminin Genel Özellikleri.....	10
1.3.3. Yeni Kamu Yönetimine Karşı Yapılan Eleştiriler.....	13
1.4. Yönetişim Kavramı.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARET, GÜMRÜK İŞLEMLERİ VE YETKİLENDİRİLMİŞ YÜKÜMLÜ STATÜSÜ (YYS)

2.1. Dış Ticaret Kavramı ve Kapsamı.....	19
2.1.1. İthalat Kavramı.....	19
2.1.2. İhracat Kavramı.....	20
2.1.3. Dış Ticarete Teslim Şekilleri (INCOTERMS)	20
2.1.3.1. Ex-Works (EXW) / İş Yerinde Teslim	22
2.1.3.2. Free Carrier (FCA) / Taşıyıcıya Masrafsız Teslim	24
2.1.3.3. Carriage Paid To (CPT) / Taşıma Ödenmiş Teslim	25
2.1.3.4. Carriage and Insurance Paid To (CIP) / Taşıma ve Sigorta Ödenmiş Teslim	26
2.1.3.5. Delivered at Place (DAP) / Belirlenen Yerde Teslim	27
2.1.3.6. Delivered at Place Unload (DPU) / Belirlenen Yerde Boşaltılmış Olarak Teslim	27
2.1.3.7. Delivered Duty Paid (DDP) / Gümrük Vergisi Ödenmiş Olarak Teslim	28
2.1.3.8. Free Alongside Ship (FAS) / Gemi Doğrultusunda Masrafsız	28
2.1.3.9. Free On Board (FOB) / Gemide Masrafsız	29
2.1.3.10. Cost and Freight (CFR) / Masraflar ve Navlun	30
2.1.3.11. Cost, Insurance and Freight (CIF) / Masraflar, Sigorta ve Navlun	31
2.1.4. Dış Ticarete Ödeme Şekilleri	31

2.1.4.1. Peşin Ödeme	32
2.1.4.2. Mal Mukabili Ödeme	33
2.1.4.3. Vesaik Mukabili Ödeme	34
2.1.4.4. Akreditifli Ödeme	35
2.2. Gümrük İşlemleri	36
2.2.1. Tarife	37
2.2.2. Kıymet	37
2.2.3. Menşe	39
2.2.4. Gümrük Rejimleri	40
2.2.4.1. Serbest Dolaşıma Giriş Rejimi	41
2.2.4. Transit Rejimi	42
2.2.4.3. Antrepo Rejimi	42
2.2.4.4. Dahilde İşleme Rejimi	43
2.2.4.5. Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi	43
2.2.4.6. Hariçte İşleme Rejimi	44
2.2.4.7. Geçici İthalat Rejimi	44
2.2.4.8. İhracat Rejimi	45
2.3. Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü	45
2.3.1. Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü Tanımı	46
2.3.1.1. Güvenilirlik Koşulu	47
2.3.1.2. Ticari Kayıtların Güvenilirliği ve İzlenebilir Olması Koşulu.....	47
2.3.1.3. Mali Yeterlilik Koşulu	48
2.3.1.4. Emniyet ve Güvenlik Koşulu	48

2.3.2.YYS Başvurusunda Aranılan Belgeler	49
2.3.3. YYS Başvuru Süreci ve Sonuçlanması	50
2.3.4. YYS’nin Sağladığı Avantajlar	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YETKİLENDİRİLMİŞ YÜKÜMLÜ STATÜSÜ BAĞLAMINDA YETKİ DEVİRİ

3.1. Yetki Kavramı	55
3.2. Yetki Devri Kavramı	57
3.3. Yetki Devri Sayesinde YYS Sahibi Firmaların Elde Ettiği Avantaj ve Kolaylıklar	58
3.3.1. Eksik Beyan Usulü	58
3.3.2. Kısmi Teminat Uygulaması	59
3.3.3. Götürü Teminat Uygulaması	59
3.3.4. A.TR Dolaşım Belgesi Düzenleme İzni	60
3.3.5. Fatura Beyanı veya Eur.Med Fatura Beyanı Düzenleyebilme İzni	61
3.3.6. İhracatta Yerinde Gümrükleme İzni	62
3.3.7. İzinli Gönderici Yetkisi	64
3.3.8. İzinli Alıcı Yetkisi	65
3.3.9. İthalatta Yerinde Gümrükleme İzni	67
3.4. Türkiye’de YYS’nin Güncel Durumu	68
SONUÇ	69
KAYNAKÇA	72

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1.: Geleneksel Kamu Yönetimi ile Yeni Kamu Yönetiminin Karşılaştırılması

KISALTMALAR LİSTESİ

GKY	: Geleneksel Kamu Yönetimi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
YKY	: Yeni Kamu Yönetimi
YYS	: Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
WB	: World Bank
IMF	: International Monetary Fund
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
ICC	: International Chamber of Commerce
GK	: Gümrük Kanunu
GİKY	: Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
INCOTERMS	: International Commercial Terms
EXW	: Ex Works
FCA	: Free Carrier
CPT	: Carriage Paid To
DAP	: Delivered At Place
DPU	: Delivered At Place Unload
DDP	: Delivered Duty Paid
FCA	: Free Alongside Ship
FOB	: Free On Board
CFR	: Cost and Freight
CIF	: Cost, Insurance and Freight

GİRİŞ

Yönetim, tüm topluluk ve organizasyonların varlıklarını sağlıklı şekilde yürütmeleri için gerekli olan bir fonksiyondur. Bu fonksiyonun gelişimi yıllar süren bir birikim sayesinde olmuştur. Kamu yönetimi, halkın ihtiyaç duyduğu iş ve işlemlerin kamu görevlileri aracılığıyla görülmesidir.

Toplumu oluşturan halkın ihtiyaçları zaman içinde değişim gösterebilmektedir. Bu değişime ayak uydurabilmek için devleti yönetenler de bulundukları ekseni sorgulama ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu bağlamda yönetim fonksiyonu icrasında Geleneksel Kamu Yönetimi (GKY) paradigması hakimiyet alanını oluşturmuştur. Zaman içinde yaşanan ekonomik, siyasi ve toplumsal olaylar bu paradigmaya olan eleştirileri beraberinde getirmiştir. Bu eleştiriler nedeniyle 1980'li yılların başından itibaren GKY popülaritesini yitirmiş, Yeni Kamu Yönetimi (YKY) anlayışı kendine yer edinmeye başlamıştır. Öte yandan gün geçtikçe artan uluslararası ticaret, devlet ile özel sektörün iş birliğini ve yakınlaşmalarını gerekli kılmıştır. Bu çalışmanın çıkış ve merak noktası, Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü 'nün (YYS) YKY anlayışının dış dünyada bir göstergesi olup olmadığının incelenmesidir.

YKY anlayışı çerçevesinde bir yetki devri örneği olarak YYS'yi içeren çalışmamızın birinci bölümünde GKY anlayışı ile YKY anlayışlarının tarihsel gelişimlerine, genel özelliklerine ve eleştirilerine, ikinci bölümünde dış ticaret, gümrük işlemleri ve YYS'ye, üçüncü bölümde ise YKY anlayışının yeniliklerden biri olan yetki devri hususu çerçevesinde YYS'nin gümrük işleyişlerinde getirdiği avantajlara değinilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ KAMU YÖNETİMİ ANLAYIŞI

1.1. Kamu Yönetimi Kavramı

Kelime anlamı olarak kamu, halk hizmeti gören devlet organlarının tümü; bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme; hep, bütün anlamlarına gelmektedir (TDK Sözlük, 2021). Topluma ait karışık bir takım iş ve işlemlerin kamu hizmetlerini yürüten bir idari mekanizma tarafından yerine getirilmesi ise kamu yönetimi olarak adlandırılır (Eryılmaz, 2016: 9). Kamu yönetimi, devletin hareket etme ve iş görme aracıdır (Eryılmaz, 2016: 2).

18. yüzyılda Prusya’da Kameral Bilimler kürsüleri, kamu yönetiminin örgüt, personel ve yönetim sorunlarıyla ilgili çalışmalara başlamıştır. Ardından 1812 yılında Jean Bonin “Kamu Yönetiminin İlkeleri” (Principles d’ Administration Publique) adlı kitabında, hükümet tarafından uygulanan kurallar ve yöntemler bağlamında kamu yönetimi olgusunu ele almıştır (Eryılmaz, 2003: 11-13). Ancak bilimsel yönetimin ilk kapsamlı incelemesi, 1887 yılında Amerikalı Woodrow Wilson’un yayınladığı “Yönetimin İncelenmesi” (The Study of Administration) adlı çalışması ile yapılmıştır. Bu çalışmadan sonra kamu yönetimi ayrı bir disiplin alanı olarak kabul edilmiştir (Eryılmaz, 2016: 2). Wilson’a göre “Kamu yönetimi hükümet etmenin uygulama ya da işletme yönüdür, çünkü amacı kamuya ilişkin işleri mümkün olduğu kadar halkın arzuları ve zevkleri doğrultusunda verimli bir şekilde yerine getirmektir.” (Polatoğlu, 2001: 49). Kamu yönetimi, siyasi değerleri pratikte uygulama araçlarının tümü ile ilgilenmektedir (Pfiffner ve Presthus, 1967). Bu nedenle kamu politikalarının icra edilmesi amacıyla gerçekleştirilen tüm işlemler kamu yönetimi bağlamında değerlendirilir (White, 1949).

Kamu yönetimi, yürütme fonksiyonu ile doğrudan ilişkili olarak, kamuya ait sevk ve idari işlemleri yerine getirebilmek için birtakım unsurlara sahip olmalıdır. Kamu yönetiminin gerçekleştirilebilmesi için sahip olması gereken unsurlar aşağıdaki gibidir (Eryılmaz, 2016: 14-16):

Halk: Kamu yönetiminin öncelikli elemanı insanlardır. Halk, bir ülkede yaşayan tüm birey, grup, şirket, dernek, vakıf gibi örgütlü yapıların tümünden oluşmaktadır.

Örgüt: Kamusal mal ve hizmet üretimi ile halka sunulması aşamasında rol oynayan kamu kurumları kamu yönetiminin örgüt yapısını oluşturmaktadır.

Kamu Politikası: Topluma ait sorunların çözümü için kanunların koyularak, idari düzenlemeler yoluyla sorunlara en uygun çözümleri bulma ve uygulama sürecinin tamamı kamu politikası sürecini oluşturur. Kamu politikası, hükümetin ve devlet kurumlarının yapmayı istedikleri ya da yapmamayı tercih ettikleri şeylerin tümüne verilen addır.

Norm Düzeni: Norm düzeni, bir ülkedeki anayasa, kanun, tüzükler, yönetmelikler ve idari kararların tümüdür.

Mali Kaynak: Kamu hizmetlerinin finansmanının sağlanabilmesi için vergilere ihtiyaç duyulur. Hizmetlerin düzeyi var olan mali kaynaklara bağlıdır. Kamu yöneticileri, hizmetlerin kalitesinin artabilmesi için mali kaynakların arttırılması ve verimli bir şekilde kullanılması ile ilgilenirler.

Kamu Görevlileri: Kamu görevlileri, kamu örgütünü harekete geçirerek işleri sevk ve idare eden kişilerdir. Kamudaki performans artışında, kamu görevlilerinin rolünün öneminin farkına varılmasından itibaren çalışanlar bir maliyet unsuru olarak değil, bir entelektüel sermaye olarak görülmeye başlanmıştır.

1.2. Geleneksel Kamu Yönetimi Kavramı

19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın son çeyreğine kadar, kamu yönetiminde hakim paradigma olan Geleneksel Kamu Yönetimi'nin (GKY) temelleri büyük çoğunlukla Frederick Taylor, Henri Fayol ve Max Weber'in düşüncelerine dayanmıştır. Bu bölümde, Taylor, Fayol ve Weber'in düşüncelerinden hareketle ortaya çıkan GKY'nin tarihsel gelişimi ve genel özellikleri incelenerek, GKY karşı yapılan eleştirilere yer verilecektir.

1.2.1. Geleneksel Kamu Yönetiminin Tarihsel Gelişimi

Yönetim düşüncesinin gelişerek bilimsel bir düzlemde ele alınmaya başlanmasından evvel 1854 yılında İngiltere’de yayınlanan Northcote-Trevelyan raporu GKY anlayışının temellerini atmıştır. Bu rapora göre, kamu yönetiminde hiyerarşik sıralamadaki herkes liyakat esas alınarak seçilmeli, kurumun iş ve işlemlerini bir düzen içerisinde devam ettirebilecek yeteneğe sahip olan personellere kamu kurumlarında yer verilmelidir (Hughes, 2010: 100). Bunun için merkezi yönetim tarafından yapılacak sınavların sonucuna göre kamu çalışanları tarafsız bir şekilde ilgili birimlerde istihdam edilmelidir. Raporun amacı, kamu kurumlarında sıklıkla görülmekte olan patronaj usulünün olumsuzluklarını ortadan kaldırarak düzenli, verimli ve etkin bir örgütlenme ile yeni bir düzen yaratmaktır (Hughes, 2014: 100). İngiltere’nin ardından ABD’yi de etkisi altına alan Northcote-Trevelyan raporu sayesinde 1883 yılında ABD Kamusal Hizmet Komisyonu’nu kurulmuş ve Pendleton Yasası (Kamusal Hizmet Yasası) kabul edilmiştir (Hughes, 2010: 100). İki raporun ortak özelliği ise siyasi patronaja karşı olmalarıdır. Kamu istihdamında liyakati esas alan bir sistem oluşturabilmek için merkez tarafından yapılacak sınavlarda en yüksek puana sahip kişilerin atanması, atamaların ardından mesleki eğitimlerden geçerek belli bir deneme süresinin geçirilmesi ve atamaların bölgenin nüfusuna uygun yapılması önerilmektedir (Hughes, 2014: 100).

Raporların ardından, 1870-1970 yılları arasındaki dönem klasik dönem olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde kamu yönetimi disiplini ile ilgili gerçekleştirilen ilk pratikler, GKY olarak ifade edilmektedir (Bayraktar, 2012: 597). Genel olarak geleneksel yönetim ve örgüt teorileri Taylor’un ‘‘Bilimsel Yönetim Teorisi’’, Fayol’un ‘‘Yönetim Süreci Teorisi’’ ve Max Weber’in ‘‘Bürokrasi Teorisi’’ olmak üzere üç ekol içerisinde değerlendirilmektedir (Bayraktar, 2012: 597). Bu üç ekol benzer zamanlarda birbirinden farklı alanlarda ve kişilerce ortaya atılmasına rağmen büyük benzerlikler barındırdığından esasen tek bir kuram gibi değerlendirilmektedirler (Aykaç, 1997: 37).

Zengin ve eğitilmiş bir aileden geliyor olmasına rağmen fabrika işçisi olarak çalışmayı tercih ederek yöneticiliğe kadar yükselen Taylor, zaman ve hareket etütleri

ile bir işin gerçekleşeceği süreyi ölçerek standart ücret miktarını belirlemiştir (Aykaç ve Yüksel, 1994: 349). Böylelikle ortaya koyduğu Bilimsel Yönetim Teorisi'nde, sanayi toplumunda rutin işleri gerçekleştirirken insan gücünün makineleşmeye rağmen nasıl etkili kullanılabileceği ve resmi bir örgüt yapısının nasıl oluşturulabileceği üzerine yoğunlaşmıştır. Etkinlik ve verimliliğin artması için her örgüt yapısında geçerli olduğunu düşündüğü bir takım genel ilkeleri belirleyerek 1911 yılında Bilimsel Yönetimin İlkeleri adlı bir çalışma ile kitaplaştırmıştır (Kerman, 2016: 234). Belirlediği bu ilkeler ile yönetimi bir bilim dalı olarak inceleyen ilk kişi olmuştur. Fikirleri kamu ve özel sektörde geniş yankı uyandırarak kabul görmüştür.

Aslında bir maden mühendisi olan Fayol'un Yönetim Süreci Teorisi'ne göre yönetim yerine getirilmesi gereken çok sert olmayan bir takım iş, süreç ve ilkelerden meydana gelmektedir. Bu nedenle 1916 yılında yazdığı "Genel ve Endüstriyel Yönetim (Administration Industrielle et Generale)" adlı kitabında yönetimi "planlama", "örgütlenme", "yönetme", "eşgüdümleme" ve "denetim" olmak üzere beş başlık altında toplamıştır (Al, 2002: 42; Eryılmaz, 2003: 15).

GKY ile Weberyen bürokrasi ya da bürokrasi kavramı birbiri yerine oldukça sık kullanılan kavramlardır. Weber'in kurucusu olduğu Bürokrasi Teorisi, bilimsel ve yönetim süreci yaklaşımlarında olduğu gibi verimlilik temeline dayanmaktadır (Baransel, 1993: 161). Hood'a göre (1991: 3), "Geleneksel kamu yönetiminin ve dünyadaki kamu yönetimlerinin esası Weberyen modele göre örgütlenmiş katı, hiyerarşik ve kurallara bağlı bürokrasidir". Weber'in anlayışına göre, yönetim süreci siyasetten ayrı olarak işlemelidir. Siyasetin ve yönetimin birbirinden ayrı olması, kapitalizm kaynaklı oluşabilecek keyfiyetin önüne geçerek, genel olarak normları belli bir devlet idaresi teşkilatının oluşmasına ve rasyonel bir bürokrasi düşüncesinin gelişmesine yardımcı olacaktır (Yıldırım, 2009: 382).

1.2.2. Geleneksel Kamu Yönetiminin Genel Özellikleri

GKY'nin genel özellikleri daha çok Weber'in bürokrasi modeline dayanmaktadır. Bu modele göre, tarafsızlık ve hizmette verimlilik adına yönetimde hiyerarşinin hakim olduğu merkeziyetçi bir anlayış ile katı ve kuralcı bir anlayış hüküm sürmektedir. Ancak geleneksel yönetim anlayışının Weberyen bürokrasi

modeline uygun bir biçimde şekillenmesinin asıl sebebi, diğer yaklaşımlara nazaran Bürokrasi Teorisi'nin “dakiklik, devamlılık, disiplin, güvenilirlik, hız, kesinlik, sağduyu, dosyalama bilgisi, dayanışma, tam itaat ve anlaşmazlıkların giderilmesi” gibi ilkeler sayesinde üstün konumda değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Şahin, 2004). Bu bürokratik ilkelerin kişiye göre değişmeyecek rasyonel bir örgüt yapısının temellerini attığı düşünülmektedir.

GKY anlayışı, özel sektörden amaç ve yöntem bakımından oldukça farklı pratiklere sahiptir. Özel sektör, rekabetçi bir bakış açısı ile kâr amacı güderek hizmet verirken bu hizmetlerin ücretini hizmet verdiği kişilerden direkt olarak alır. Bu nokta, özel ve kamu sektörünü birbirinden ayıran en önemli farklılıktır (Sezen, 2006: 30). Kamu sektörü ise sunduğu kamusal hizmetlerde yasallık, adil olma, tarafsız olma ve kamu yararı gibi kendine has birtakım ilkelere sahiptir (Eryılmaz, 2013: 13). Ayrıca GKY anlayışında devletin verdiği tüm kamu hizmetlerinin yine devlet eliyle yapılması gerektiği düşüncesi hakimdir (Polatoğlu, 2001: 38). Özel sektörden farklı olarak vatandaşa müşteri gözüyle bakılmaz.

GKY'de Weber tarafından “yasal-rasyonel yönetim” olarak ifade edilen bürokrasiye göre, yasallık önceden belirlenmiş kurallara ve normlara uygun bir şekilde yönetmektir. Rasyonellik ise kurumun yapısına en uygun prosedürlerin işe göre düzenlenmesidir (Heper, 1977: 44). Yasal-rasyonel bir yönetim biçimi olan GKY'nin en belirgin özellikleri aşağıdaki gibidir (Al, 2002: 28-39; Örnek, 1992: 69-70; Weber, 1996: 292; Eryılmaz, 1993: 43):

- Kamu örgütleri büyük ve merkezidir.
- Katı ve hiyerarşik bir örgütlenmeye sahiptir.
- Resmi kurallara sıkı bir şekilde bağlı kalınmaktadır.
- Karar yetkisi yukarıdadır.
- Emirler yukarıdan aşağıya doğru yayılır.
- Üstün denetleyebileceği sayıda alt birim mevcuttur.
- Kamu hizmetlerinin icrasında bürokratik tekelcilik hakimdir.
- İş bölümü ve uzmanlaşma temel özellikler arasındadır.
- Kişiye göre değişmeyen ve öngörülebilir kuralları vardır.

- Kamu personellerinin rolleri açık bir şekilde belirlenmiştir.
- Biçimsellik ve ayrıntılı usuller ön plandadır.
- Esnekliğe izin verilmez.
- Kamu personellerinin takdir yetkisi bulunmamaktadır.
- Mekaniktir.
- Gizlilik ve dışa kapalılık hakimdir.
- Meslekleşme söz konusudur.
- Kamu bürokrasisi tekeli benimsenmiştir.

1.2.3. Geleneksel Kamu Yönetimine Karşı Yapılan Eleştiriler

GKY anlayışına karşı yapılan eleştiriler genel olarak Weber'in bürokrasi kuramına dayanmaktadır (Court, 2013: 2). Devletin merkeziyetçi bir anlayışa sahip olması sebebiyle giderek hantallaşarak etkinlik ve verimlilikten uzaklaşması ile birlikte hizmet sunumunda yetersiz kalması eleştirilere sebep olmuştur. Ayrıca kamu yönetiminin yasallık, tarafsızlık, esneklik ve eşitlik gibi konularda özel sektör pratiklerine uzak olması eleştirilen diğer konulardandır (Eryılmaz, 2012: 44).

Yönetim biliminde teknolojinin etkisi ve özel sektörün artan payı sonucunda insana verilen değerin artması, yönetim şekillerinin de değişmesine sebep olmuştur. Bilgi seviyesi artan insanların devletten beklentileri de artınca yalnızca niceliğin değil aynı zamanda niteliğin de artması zorunlu hale geldiğinden vatandaşlara birer müşteri gözüyle bakılmaya başlanmıştır (Sobacı, 2014: 57). GKY'nin sahip olduğu ilkeler gereği bu pratikleri hizmet anlayışında uygulayamaması eleştirilerin odağı haline gelmesine sebep olmuştur. Değişime direnen ya da trendi yakalayamayan ülkeler ise toplumun gerisinde kalmıştır (Tuncer ve Usta, 2013: 184).

Hiyerarşiye dayalı bürokratik örgütlenmelerin ast-üst ilişkilerine denge getireceği düşüncesine rağmen GKY'nin koordinasyon konusunda yetersiz kaldığı ve çalışanlara zorla dayatılan bu hiyerarşik sıranın örgüt içi gerginlik yarattığı gözlemlenmiştir. Bu durum koordinasyondan sorumlu birimlerin kurulmasına sebep olmuştur (Haktankaçmaz, 2009: 22-26).

Genel olarak GKY anlayışına yönelik yapılan eleştiriler aşağıdaki gibidir (Kurt ve Yaşar Uğurlu, 2007: 82; Haktankaçmaz, 2009: 24; Eryılmaz, 1999: 84-85; Eryılmaz, 2002: 63-64; Aykaç, 1997: 80-81):

- Hantal bürokratik yapı,
- Esnek olmama,
- Etkin ve etkili olmama,
- Kaliteye odaklanmama,
- Performans odaklı çalışmama,
- Küreselleşmenin gereklerini karşılayamama,
- Yeni talepleri karşılama noktasında yetersiz kalma,
- Sosyo-ekonomik ve politik baskıların etkisine direnememe,
- Çalışanların sorumluluktan kaçma ve sorumluluğu yayma eğilimi,
- Dışa kapalı olma,
- Denetimlerin yalnızca kurala uygunluk açısından yapılması,
- Weberci GKY anlayışına ters bir şekilde memurların siyasi eğilimlerinin olması,
- Bürokrasinin aşırı büyüyerek kontrolsüzleşmesi,
- Yetkilerin üstte toplanarak orta kademedeki memurların pasifleşerek biçimselleşmesi,
- Her ne kadar yetki üstte olsa da iş bölümü ve uzmanlaşma gereği bilginin alt kademede toplanarak üstün asta bağımlı hale gelmesi,
- Kuralların araç değil amaç haline gelmesi,
- Batı toplumu için dizayn edilen modele diğer toplumların ayak uyduramaması.

1.3. Yeni Kamu Yönetimi Kavramı

1980’li yıllardan itibaren değişmeye başlayan yönetim paradigması, geleneksel yönetim pratiklerini geride bırakmış ve Yeni Kamu Yönetimi (YKY) kavramının doğmasına sebep olmuştur. Bu bölümde YKY’nin gelişimine sebep olan tarihsel arka plan ve genel özellikleri ile YKY’ye karşı yapılan eleştiriler yer almaktadır.

1.3.1. Yeni Kamu Yönetiminin Tarihsel Gelişimi

II. Dünya Savaşından sonra gelişmiş ülkelerde devletin aşırı büyümesine bir tepki olarak ortaya çıkan YKY anlayışı, 1960'ların sonunda meydana gelen Vietnam Savaşı'ndan, ekonomik krizlerden, kampüs hareketlerinden, azınlıkların durumundan, eşitsizliklerden ve özellikle eğitim, sağlık, konut gibi alanlardaki siyasal ve toplumsal problemlerden etkilenmiştir (Boztepe, 2018. 192; Üstüner, 1995). O yıllarda uygulanmakta olan GKY ilkeleri teknoloji, bilim ve iletişim tekniklerinin ilerlemesi ile halkın beklentilerini karşılayamaz hale gelmiştir. Bürokrasinin kendine has sınırlılığı, katılığı, gizliliği ve merkeziyetçi yapısı nedeniyle varlığını devam ettiremez durumda olan rasyonel ve pozitivist bakış açısına sahip GKY'ye karşı bir paradigma arayışına çıkılması YKY hareketini doğurmuştur (Üstüner, 1995).

1968 yılında kamu yönetimi disiplininde klasik anlayıştan farklı olarak birçok çalışma yürüten genç akademisyenlerin katıldığı Minnowbrock I Konferansı, YKY özelliklerinin neler olması gerektiği ile ilgili birden çok soruya yanıt bulur nitelikte gerçekleşmiştir. Amerikan kamu yönetimi ile ilgili araştırmaları bulunan Dwight Waldo ise YKY'nin mimarı kabul edilmektedir (Üstüner, 1995). Yapılan araştırmalar neticesinde refah devleti anlayışı çerçevesinde devletin yapması gereken iş sayısındaki artış aşırı büyüme ile pratiklikten uzaklaşmasına, kırtasiyecilik, verimsiz ve hantal bir görünüme bürünmesine sebep olmuştur. Merkeziyetçiliğe önem veren, katı bir hiyerarşinin hakim olduğu, kurallara aşırı derecede bağlı, hantal ve yozlaşmış bürokrasinin varlığı bir güven krizi oluşturarak vatandaşın devlete karşı memnuniyetsizliğini arttırmıştır. Bu memnuniyetsizliğin önüne geçebilmek adına 1980'li yıllarda İngiltere'de Thatcher ve ABD'de Reagan ile başlayan yeni uygulamalar, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi gelişmiş ülkelerin ardından OECD, IMF ve WB gibi uluslararası kuruluşlarla tüm dünyaya yayılmıştır (Boztepe, 2018. 192). Türkiye'de ise bu dönem Turgut Özal'ın başbakanlık yaptığı zamana denk gelmektedir. Özal yönetimi özellikle bürokrasi etkisinin kamu kurumlarında azaltılması, devlet yerine serbest piyasa ekonomisinin hakim olduğu bir ekonomik atmosferin oluşturulması, özelleştirmeler yoluyla dışa açık büyümenin önündeki engellerin kaldırılması üzerine çalışmışlardır.

1988 yılında İngiltere’de ‘‘Next Steps’’ (Kamu Yönetiminin Geliştirilmesi: Gelecek Adımlar) uygulaması ile politika geliştirme dışında kalan hizmet sunumları, ‘‘Executive Agencies’’ adında küçük birimler tarafından verilmiştir.1993 yılında ise ABD’de Osborne ve Gaebler’in ‘‘Reinventing Government’’ adlı çalışması referans alınarak Al Gore Raporu hazırlanmış, daha az gider ile daha etkili işleyen bir kamu yönetimi inşa edilmeye çalışılmıştır (Yılmaz, 2001: 37).

Esasen kamu yönetiminde özel yönetim tekniklerinin kullanılmasının yolunu açacak reform hareketlerinin tümü olarak ifade edebileceğimiz YKY anlayışı, aynı zamanda işletmecilik (managerialism), girişimci idare (entrepreneurial government) ve bürokrasi sonrası yönetim (post-bureaucratic) olarak da ifade edilmektedir (Dunleavy ve Hood, 1994: 9; Pollitt, 1998: 59; Osborne ve Gaebler, 1993: 58; Lynn, 1998: 109). 20. yüzyılda yaşanan ekonomik ve siyasi krizlerle başa çıkamayarak küreselleşmenin etkisiyle gelişmek zorunda kalan kamu hizmetlerinin yeniden tanımlanması Yeni Kamu İşletmeciliği ’ne doğru değişimi başlatmıştır. Artık klasik yönetim anlayışından uzaklaşılarak esnek ve piyasa temelli somut pratikler uygulanmaya konmuştur (Uysal, 2020: 113). Bu sebeple girişimcilik, etkinlik, verimlilik, saydamlık ve açıklık yönetimin en önemli değerleri haline gelmiştir.

1.3.2. Yeni Kamu Yönetiminin Genel Özellikleri

1980’lerden sonra GKY anlayışına bir tepki olarak doğan YKY anlayışı, devletin hızla büyümesini yavaşlatmak ve GKY pratiklerinin yetersizliğini önlemek amacıyla ortaya çıkmıştır. Kamu kurumlarından doğrudan hizmet alma fikrinden uzaklaşılarak alternatif yöntemler aranmasını ifade eden YKY, kamu hizmetlerinin verilmesi sürecinde prosedürlerden daha çok sonuca odaklanmaya önem vermiştir (Boztepe, 2018. 192). Kamu yönetimi araştırmacıları tarafından ilkeleri birbirinden farklı şekillerde belirtilen YKY en genel haliyle istihdam, performans ölçümü, stratejik planlama, sözleşmeli çalışma gibi konularda özel sektör pratiklerini örnek almaktadır. YKY anlayışında GKY’den farklı olarak merkeziyetçilikten uzaklaşılarak yerelleşmeye daha çok önem verilmiş, rekabetçi ortam oluşturulup maliyetler azaltılarak tasarruf ve verimlilik üzerine eğilmeye başlanmıştır (Arslan, 2010: 27). GKY daha çok ‘‘geniş ölçekli, hiyerarşik örgütlenmiş bürokrasi’’ olarak

tanımlanırken, YKY “adem-i merkeziyetçilik, yetki devri, rekabet, tercih imkânı, müşteri merkezlik ve esneklik” gibi özelliklerle tanınmaktadır (Walsh, 1995: 4). Sonuç olarak “bürokrasi temelli rasyonellik” yerine “piyasa temelli rasyonellik” ön plana çıkmıştır (Eryılmaz, 2002: 237). GKY ve YKY arasındaki temel farklılıklar tespit edilerek aşağıda sıralanmıştır:

Tablo 1.1.: Geleneksel Kamu Yönetimi ile Yeni Kamu Yönetiminin Karşılaştırılması

Geleneksel Kamu Yönetimi	Yeni Kamu Yönetimi
❖ Yönetim ❖ Örgüt merkezli ❖ Büyük yapı ❖ Katı örgüt yapısı ❖ Merkeziyetçilik ❖ Sert hiyerarşi ❖ Hizmet devleti ❖ Bürokrasi yönelimli ❖ Girdi ve süreç odaklı ❖ Gizlilik ❖ Sabit ücret ❖ Hizmette nicelik ❖ Sevk ve idare ❖ Kısıtlı yetkiye sahip yönetici ❖ Bürokrat tipi yönetici ❖ Risk almaktan çekinen	❖ İşletme ❖ Müşteri-vatandaş merkezli ❖ Küçük yapı ❖ Esnek örgüt yapısı ❖ Adem-i merkeziyetçilik ❖ Yumuşak hiyerarşi ❖ Minimal devlet ❖ Piyasa yönelimli ❖ Çıktı ve sonuç odaklı ❖ Şeffaflık ❖ Performansa dayalı ücret ❖ Hizmette nitelik ❖ Yönetişim ❖ Yetkilendirilmiş yönetici ❖ Girişimci yönetici ❖ Risk alabilen

Kaynak: (Bilal Eryılmaz, **Kamu Yönetimi: Düşünceler- Yapılar- Fonksiyonlar- Politikalar**, 9. Baskı, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2016, s. 58).

Vatandaşa yeniden güven tesis etme olarak görülen YKY anlayışında roller yeniden tanımlanırken, sonuç odaklı ve vatandaş merkezli olmaya fazlasıyla önem verilerek daha çok yatay örgütlenmeler ile özel sektör tekniklerini referans alan kamusal hizmetler yerine getirilmeye çalışılmıştır (Yılmaz, 2001: 50-51). YKY anlayışını savunan Osborne ve Gaebler’e (1993: 19-20) göre devlet, rekabeti geliştirmeli, vatandaşları yetkilendirmeli, girdilerden çok sonuca odaklanmalı, kamu kurumlarına bir vizyon çizmeli, vatandaşa müşteri gözüyle bakarak seçenek

sunabilmeli, problemleri önceden görerek önleyebilmeli, para kazanılacak teşebbüsler içerisine girilebilmeli, katılımcı yönetim biçimini esas almalı, piyasa mekanizmasını tercih ederek kamu, özel sektör ve gönüllü birlikler arasında katalizör görevini görmenin yanı sıra girişimci ruha sahip kamu liderleri yetiştirmelidir.

Kamu sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde YKY ilkeleri üzerinde muhafazakârlar, neo-liberaller ve sosyal demokratlar uzlaşmaktadır. Sözleşmeci bir anlayışa sahip olan YKY eğitim, sağlık, altyapı gibi büyük çaplı kamusal hizmetlerde rekabetçi sözleşmeciliği ön plana çıkararak kamu kurumlarının etkinliğini ve verimliliğini arttırmayı amaçlar. Özel sektörden aldığı birçok yeni teknik ve içeriklere sahip olan YKY, sembolik bir bakış açısından öte gerçek bir fenomendir. YKY her ne kadar Kamu Tercihi Teorisi ve daha birçok teorinin sentezinden oluşmuş olsa da insan faktörünü arka planda tutarak hizmet odaklı bir sistem kurmuştur (Lane, 2000: 7).

Genel olarak YKY anlayışının özelliklerini şöyle sıralayabiliriz (Haktankaçmaz, 2009: 313-314; OECD, 1995: 8-9; Saran, 2001, 39-42; Hood, 1991: 3-4; Tekin vd., 2014: 13; Ateş, 2001: 52; Eren, 2001: 61; Özer: 2005: 28-32):

- Etkinlik, verimlik, açıklık, şeffaflık, esneklik, hesap verilebilirlik ve motivasyon en önemli değerler arasında görülmüştür.
- Yeni Taylorizm referans alınmıştır.
- Bürokratik mekanizmalar yerine piyasa mekanizmaları tercih edilmiştir.
- Kamu sektörü ile birlikte diğer tüm sektörlerde harekete geçmiştir.
- Esnek hiyerarşi yapısı mevcuttur.
- Vatandaşa müşteri gözüyle bakılmaya başlanmıştır.
- Maliyetler düşürülerek bütçeleme sistemine geçilmiştir.
- Kamu işletmeciliği anlayışı kuvvetlendirilerek kamu teşebbüsleri özelleştirilmiştir.
- Rekabeti teşvik eden düzenlemeler yapılmıştır.
- Stratejik planlama ve toplam kalite yönetimi gibi özel sektör yönetim teknikleri benimsenmiştir.
- Personel sisteminde değişikliğe gidilmiştir.
- Büyük birimler daha küçük birimlere ayrılarak merkeziyetçilik yerine yerinden yönetim biçimleri arttırılmıştır.
- Yatay örgütlenmeler kurulmuştur.

- Yönetim, gücünü bürokrasiden değil vatandaşlardan almaya başlamıştır.
- Liyakat, hizmet içi eğitim, ücret dengesi ve takım çalışması önemli değerlerdir.
- Kaynakların kullanımında tutumluluk ön plandadır.
- Memurluk statüsü azaltılarak insan kaynakları yönetiminde profesyonel performans sistemi esas alınmaya başlanmıştır.
- Hedef ve misyonlara odaklanarak girdi ve kurallardan ziyade sonuca önem verilmiştir.
- Yöneticilerin inisiyatif almaları kolaylaştırılmıştır.
- Yönetim sürecinde katılımcılık ön plana çıkmıştır.
- Hizmetten faydalananların taleplerine daha çok önem vermeye başlanmıştır.
- Yönetimde teknoloji ve bilimin tüm imkanlarından faydalanılmıştır.
- Desantralizasyon ilkesi ön plana çıkarılarak yerel hizmetler vatandaşa en yakın yerde uygulama alanı bulmuştur.
- Müşteri odaklılık ve kalite ön plandadır.

Yukarıda sıralanan tüm ilkeler yalnızca teoride kalmamış, Birleşik Krallık ve ABD başta olmak üzere gelişmiş ülkelerde uygulama alanı bulmuştur (Uysal, 2020).

1.3.3. Yeni Kamu Yönetimine Karşı Yapılan Eleştiriler

YKY ilkeleri kamu yönetiminde bir devrim etkisi yaratmış olsa da 1990'lerden itibaren kavram karmaşasına sebep olduğu ve vatandaşlara müşteri gözüyle baktığı gerekçesi ile eleştirilmeye başlanmış, 2000'lerden itibaren bu eleştirilerin dozu giderek artmıştır (Uysal, 2020; Köseoğlu ve Sobacı, 2015: 1). Verilen hizmetlerin piyasalaştırılarak kamu yönetiminde güven kaybına sebep olduğu ve hizmette rekabet unsurunu gereğinden fazla ön plana çıkardığı düşüncesi eleştirilerin başında yer almaktadır (Rhodes, 2000: 353). Rekabetin bu kadar ön planda olmasının verilen hizmetlerde etkililiği azalttığı yönünde bir genel görüş hakimdir (Atmaca, 2012: 46). Ayrıca uzman kurumlar ve özel sektör temsilcilerine devredilen yönetsel sorumluluklar, kamusal hizmetlerin parçalanmasına sebep olmuştur. Bu durum

hükümetler için hesap verilebilirlik açığı yaratırken, vatandaşlar için memnuniyetsizliğe sebep olmuştur (Howard, 2015: 238).

YKY'nin ilk eleştirisi onu ortaya koyan kişilerin tecrübesizliği üzerinedir. YKY önceleri uygulamada kendisini gösterse de ilkeleri genel olarak Minnowbrook I Konferansı'nda ortaya konmuştur. Konferansa katılanların birçoğu genç akademisyenlerden oluşması nedeniyle de oldukça fazla eleştiri almıştır. Dağınık düşünceler ve görüş farklılıkları eleştirilerin odağını oluştursa da bunlar zaman içerisinde düzelerek sistematik hale getirilmiştir (Özgür, 2014: 205; Dunsire, 1995: 21).

Rasyonalizm ve bürokrasi döngüsünü kıracağını iddia eden YKY'nin bu konuda beklenen başarıyı gösterememesi bir diğer eleştiri konusunu oluşturmaktadır. Çok fazla ABD odaklı olması, YKY ilkelerinin diğer ülke pratikleri ile uyum sağlayamamasına neden olmuştur (Özgür, 2014: 205). Vadettiği küresel etkiyi tam olarak yakalayamaması kamu yönetiminde ve verilen hizmetlerde iyileşmeleri beklenen seviyenin altında tutmuştur (Ranerup, Henriksen ve Hedman, 2016: 6).

Kamu yönetiminin kendine has dinamiklerini oluşturan kamu yararı ve sosyal devlet ilkelerinin, YKY anlayışı ile uygulamaya konulan özel sektör pratikleri ile darbeye uğradığını söyleyen araştırmacılar mevcuttur. Dunleavy vd.'e (2005: 467) göre, "ayrışma, rekabet ve yarışma" temaları üzerine kurulu bir YKY anlayışı, yönetsel açıdan karmaşıklık yaratarak politik krizlere neden olmaktadır. Yönetimin siyasallaşmasına sebep olduğunu fark eden ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Birleşik Krallık ve Hollanda gibi gelişmiş birçok ülkenin YKY politikalarını durdurdıkları ya da tersine bir şekilde çalıştırdıkları gözlemlenmiştir. Politik krizlerin ana kahramanlarını ise reform sürecinde hiyerarşik olarak kontrolün elinden çıktığını düşünen siyasi liderler oluşturmaktadır (Christensen ve Lægreid, 2015: 13).

YKY anlayışının genel olarak aldığı eleştiriler Atmaca'ya (2012: 46) göre şöyledir:

- Yeni kelimesi bu yaklaşıma meşruluk kazandırmak için kullanılmıştır.
- Yönetsel anlamda sorumluluk ilişkilerini değiştirmiştir.
- Devlet toplumda gücü kontrol etme ve yatırım yapma gibi konularda geride kalmıştır.

- Yöneticilerin uzmanlaşması olumlu bir özellik olsa da yönetilen kişilerin yönetim sürecine katılması önünde bir engel olarak görülmüştür.
- Devlet adeta bir hizmet tüketim aracı haline gelmiştir.

Batal (2012: 231-233) ise YKY şu noktalardan eleştirmektedir:

- Kamu hizmetinden faydalananlar adeta bir iş ilişkisinde olduğu gibi tüketici olarak görülmüştür.
- Kamu sektöründe amaçları ve sınırları belirlemek zordur. İş sürecini yönetirken özel sektöre yaklaşmak adına performans ölçümü ve kar elde etmeye odaklanmak yazıldığı kadar kolay değildir.
- YKY anlayışına ait ilkeler belirlenirken harcamalarda tutumluluk, yöneticinin sorumlulukları ve performans ölçüm sistemleri gibi Yeni Taylorizm özellikleri referans alınmıştır. Ancak bunlar özel sektörü taklit gibi görülmüş ve örgütsel davranış dikkate alınmadan çıkarıcı bir bakış açısı hakim kılınmıştır.
- YKY ne kadar yaygınlaşmış olsa da kamu görevlilerinin politik olmalarının önüne geçememiştir.
- YKY ilkelerinin tam tersine kamu yöneticileri karar sürecinde kolay sonuçlara odaklıdır. Risk almaktan çekinebilmektedirler.
- YKY önerdiği performans ölçümü, bütçeleme gibi birçok yeni teknik belirgin bir şekilde ortaya konmadığından zaman zaman kavram karmaşasına ve verimsizliğe neden olmuştur.
- YKY, yeni yöneticiler adında yeni bir grup oluşturarak eskiler ve yeniler olmak üzere bir ayrımcılık yaratmıştır.
- YKY her ne kadar evrensel olduğunu iddia etse de uygulamaların her dönem için geçerli olmadığı görülmüştür.
- YKY'nin benimsediği piyasa mekanizmasının yarattığı tam rekabet ortamı, kamu sektörünün prensipleri ile çakıştığından tam olarak uyumlu olamamıştır.
- Kamu sektöründe özelleştirmeler girişimci bir ruh kazandırır ancak dikkatli olunmadığı durumlarda krizlere de sebep olabilir.

1.4. Yönetişim Kavramı

Yönetişim kavramı ilk olarak, 1989 yılında Dünya Bankası'nın yapmış olduğu Afrika araştırmalarının birinde orada var olan bir problemin tespiti için ‘‘yönetişim krizi’’ şeklinde ifade edilmiştir. Daha sonra OECD'nin raporlarında, 1992 yılında Rio de Janeiro'da gerçekleştirilen BM Çevre ve Kalkınma Konferansında, 1994 yılında Kahire Nüfus ve Kalkınma Konferansında, 1995 yılında Kopenhag Sosyal Gelişme Konferansında, 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen BM İkinci İnsan Yerleşmeleri HABITAT II Konferansında, 2000 yılında New York Binyıl (Millenium) Zirvesinde ve 2002 yılında Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde (Rio+10) yönetim kavramı kullanılmıştır (DPT, 2007: 2). Ardından oldukça popüler bir kavram haline gelerek özellikle demokratik mekanizmaların hayata geçirilmesini sağlayacak politikalar ile ‘‘şeffaflık, hesap verebilirlik, hukuk devleti ve katılım’’ gibi ilkeler ile temel unsurları oluşturulmuştur (Zabcı, 2002: 151). Özellikle 1992 yılında Rio Konferansında Gündem 21 belgesinde küresel ortaklık kelimesi kullanılarak klasik yönetim anlayışından çok aktörlü yönetim anlayışına geçiş süreci vurgulanmıştır. Çok aktörlü yönetim anlayışı ile kastedilen merkezi ve yerel yönetimler ile özel sektörün, işçiler ve sendikalarının, sivil toplum kuruluşları (STK) ile bilim insanlarının, kadın, erkek, genç ve yaşlı tüm grupların, problemlerin çözümü ve yönetsel kararların alınması aşamasında topyekûn sorumluluk olarak katılımcı olmaları ifade edilmektedir (DPT, 2007: 2).

Yüksel'e göre (2000: 145) yönetim, hükümet içi ve dışından tüm aktörlerin yönetim sürecinde yer almasını ifade etmektedir. Burada yönetim direkt olarak hükmeden iktidar olgusundan uzaklaşarak ortak akıl anlayışına yakınlaşmaktadır. Belli bir amacı gerçekleştirmek için çok sayıda aktör ile karar vermek yönetimin esasını oluşturmaktadır. TODAİE (1998: 274) yönetimi, ‘‘bir toplumsal politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen’’ olarak ifade etmektedir. Çukurçayır (2002: 16) ise yönetimi, küresel ve yerel düzeyde ekonomik, siyasal ve kültürel olarak tüm toplumsal aktörler ile oluşturulan süreçler bütünü olarak tanımlamaktadır. Burada bahsi geçen toplumsal aktörlerden kasıt kamu, özel sektör ve STK'ların dahil olduğu bir yönetim biçimidir.

Yönetişimin asıl amacı, küreselleşen dünya düzeninde siyasal dengenin bozulmasını engelleyerek siyasal düzeni şekle sokmaktır. Bu nedenle WB ve OECD gibi kuruluşlar siyasi, sosyal ve ekonomik kararlarda ortak yönetim mantığı ile fikir birliği sağlayarak bu kuruluşlara üye devletlerin uyması gereken genel ilkeleri belirlemişlerdir (OECD, 1998). Bu ilkeler, YKY anlayışında olduğu gibi yalnızca siyasal iktidarı sınırlandırmanın ötesinde hem halkı hem özel sektörü hem de STK'ları sürece dahil etmeyi içeren iyi yönetim ilkeleridir. İyi yönetim (good governance) YKY anlayışının eksik kaldığı durumların telafisi için geliştirilmiştir (Eryılmaz, 2016: 61-62).

Yönetişim kavramı yönetsel, siyasal ve sistemsel olmak üzere aşağıda açıklamaları bulunan üç farklı boyutu içermektedir (Parlak, 2011: 232):

- **Yönetsel Boyut:** Yönetişimin yönetsel boyutunu yönetimin açık, şeffaf, hesap verilebilir, etkin, etkili ve bağımsız olması oluşturmaktadır. Bu nedenle kamu yönetimi, özel sektör ve STK'ları kapsayacak şekilde koordinasyon içerisinde olmalıdır.
- **Siyasal Boyut:** Yönetişimin siyasal boyutunu, meşruiyet ve demokrasi için halkın karar mekanizmalarında yer alması oluşturmaktadır.
- **Sistemsel Boyut:** Yönetişimin sistemsel boyutunu yerel yönetimler, özel sektör ve STK'lar ile konsensüs halinde olarak devlette toplanan sorumlulukları paylaşmaları oluşturmaktadır.

Yönetişimin en önemli unsurlarından biri de katılımcılıktır. Katılımcı, saydam ve sorumluluk üstlenebilen bir yapı olmadıkça orada yönetimden bahsedilemez. Ayrıca yönetim içerisinde eşitlik ve hukukun üstünlüğünü barındırmaktadır (Aydın, 2012, 294). Türkiye'de yönetişimin en iyi örnekleri Kent Konseyleri ve Kalkınma Ajanslarıdır. Devletin üstlendiği rolleri diğer aktörler ile paylaşması ve kamu hizmetlerinin sunumu esnasında bu aktörlerin ön planda olmasını sağlayan güç yönetişimdir (Aydın, 2012: 297).

Genel olarak yönetim kavramının özellikleri aşağıdaki gibidir (Demirci, 2013: 29-30):

- Yönetişim ile en uygun yönetim şekli Yeni Kamu İşletmeciliğidir.

- Yönetişim, siyasi kurumların yapısını ifade eder.
- Bürokratik devlet olgusundan üçüncü taraf yönetim biçimine geçiştir.
- Piyasa mekanizmalarını kullanır.
- Risk almaktan çekinmeyen kamu girişimcilerinin çalışmalarının toplamıdır.
- Merkezi yönetim, yerel yönetim, özel sektör ve STK'lar ile iş birliğinin sonucudur.
- Yönetişimi meydana getiren unsurların başında küreselleşme ve rasyonelleşme gelmektedir.
- Yönetişim, topyekûn özel sektöre ait kuruluşlara şeffaflık içerisinde nezaret etmektir.

Yönetişim tekniklerinin uygulanması durumunda ortaya çıkacak sonuçlar aşağıdaki gibidir (Çelik, 2018: 50):

- Post-modern bir anlayışla hizmet verilecektir.
- Kamusal hizmet sunumlarında merkeziyetçi bakış açısından uzaklaşıp yerel dinamiklerin benimseneceği ilkeler edinilecektir.
- Küresel çapta gerçekleşecek değişimlere daha kolay uyum sağlanabilecektir.
- YKY'nin bir eksikliği olarak görülebilecek insan hakları kavramı önem kazanacak ve insana verilen değer artacaktır.
- Açık, şeffaf ve katılımcı yönetim anlayışı vatandaşın isteklerini karşılama noktasında başarılı olacaktır.
- Yalnızca hizmet sunulan kesime değil hizmet sunumu aşamasında en önemli rolü oynayan kamu yöneticilerinin yaşayabileceği sosyolojik, psikolojik ve ekonomik ihtiyaçlarına cevap verilecektir.
- Diğer aktörlerin kamusal hizmetlerin sunumunda rol oynaması kamu yöneticilerinin sorumluluklarını azaltacaktır.
- Bir ülkede yönetişime verilen değer arttıkça yönetim sürecinde rol oynayan aktörlerle birlikte ilgili devletin de yıldızı parlayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

DIŞ TİCARET, GÜMRÜK İŞLEMLERİ VE YETKİLENDİRİLMİŞ YÜKÜMLÜ STATÜSÜ

Bu bölümde öncelikle dış ticaret kavramı ve kavramın esaslı unsurları olan ithalat ve ihracat kavramları ile dış ticarete teslim şekilleri ve ödeme şekillerine değinilecek, akabinde 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nda düzenlenmiş tarife, kıymet, menşe ve gümrük rejimleri ile Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği ışığında Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü kavramı incelenecektir.

2.1. Dış Ticaret Kavramı ve Kapsamı

Gelişen ve değişen dünya düzeninde ülkeler arasında farklı üretim ve tüketim davranışları gözlenmektedir. Ülkeler bazen ürünleri kendi bünyelerinde üretmeyi tercih ederken, bazı ürünleri ülke dışından temin etme yoluna gitmektedir. Bu bağlamda dış ticaret; ülkelerin kendi bünyelerinde üretmedikleri mal ve hizmetlerin başka ülkelere temin etmesi, kendi bünyelerinde bulundurduğu veya ürettiği mal ve hizmetleri ise başka ülkelere satmasıdır (Karluk, 2009).

2.1.1. İthalat Kavramı

İthalat, ülke dışında üretilmiş mal veya hizmetlerin ülkede bulunan kişi veya firmalar tarafından satın alınıp, bunlara karşılık bedelin yurt dışına transfer edilmesidir. Diğer bir deyişle ithalat, bir dış alım olup, ulusal mevzuatta yasak olarak tanımlanmayan malların gerekli evraklarla beraber gümrük vergilerini ödeyerek yurt içine girmesidir (İpek, 2015: 36).

2.1.2. İhracat Kavramı

İhracat, ülke içinde üretilen veya yabancı ülkeden ithal edilen mal veya hizmetin ülke içinde mukim kişi veya kurumlar tarafından Türkiye Gümrük Bölgesi dışına veya Serbest Bölgelere çıkışının yapılması, bunun sonucunda elde edilen ekonomik değerin kambiyo mevzuatı çerçevesinde belirlenen süreler içinde ülke içine aktarılma sürecidir (Avcı, 2015: 3; İpek, 2015: 36).

2.1.3. Dış Ticarete Teslim Şekilleri (INCOTERMS)

Küreselleşmenin bir sonucu olarak ihtiyaç duyulan malların dış ülkeden temini, ihtiyaç fazlası olan ürünlerin de dış ülkeye gönderilmesi durumları ortaya çıkmıştır. En az iki ülke arasında gerçekleştirilen bu ticaret ilişkisinde çeşitli sorunlar, belirsizlikler ve riskler ortaya çıkmaktadır. Özellikle ülkelerin kendi iç hukuk sisteminde uygulanan kurallar birbirinden farklılık gösterdiğinden bir ülkenin kuralı diğer ülkede faaliyet gösteren kişi veya kurumlara olumsuz yönde yansımaları kaçınılmazdır. Dolayısıyla uluslararası ticarete aynı dili konuşmayı sağlamak, kullanılan kelimelerden aynı anlamı çıkarmak, yanlış anlaşılmalara en aza indirecek çözümler bulmak ve ticari ilişkilerdeki hukuku yeknesaklaştırılmak için çalışmalar yapılmıştır.

İngilizce “International Commercial Terms” (Uluslararası Ticari Terimler) kelimesinin kısaltılması olan Incoterms, uluslararası ticaretin aktörlerinden olan ithalatçılar ve ihracatçılar arasında ticarete konu malların teslim edilmesi, hasarın geçmesi, masrafların paylaşımı gibi temel konularda hak ve yükümlülüklerin düzenlendiği kurallar bütünüdür. İlk olarak “Incoterms 1936” adında International Chamber of Commerce (Uluslararası Ticaret Odası, ICC) tarafından yayımlanan bu kurallar zaman içinde revizyonlara uğrayarak ilerlemektedir. 1953,1967,1976,1980,1990,2000,2010 yıllarında yenileri yayımlanan bu kuralların en son versiyonu 1 Ocak 2020 tarihi itibarıyla Incoterms 2020’dir. Söz konusu revizyonlar yeni ihtiyaçların doğması, değişimlere uyum sağlamak, ticari hayattaki gri alanları azaltmak ve güvenli alanlar belirlemek için oluşturulmuştur. Uygulama

açısından ithalatçı ve ihracatçılara tavsiye edilen en son revize edilen kuralların uygulanmasıdır. Ancak en son revize edilen kuralların öncekilerini mülga etme özelliği bulunmamaktadır. Söz konusu Incoterms kuralları sadece Mal Satım Sözleşmelerini kapsamakla birlikte teslim esas taşınabilir, somut, maddi malları içermektedir. Bunların dışında kalan sözleşmeler ile gayri maddi mallardan yazılım gibi fikri mülkiyet hakkının konusunu oluşturan mallar ile taşınmaz malları kapsamamaktadır.

Incoterms 2020 kuralları; alıcı ve satıcı yükümlülüklerini (tarafların teslim etme ve teslim alma yükümlülüğü), hasarın değişimi (satıcının alıcıya malları nerede ve ne zaman teslim ettiği) ve masrafların belirlenmesi (taşıma, paketlenme, yükleme, boşaltma vb. masrafların hangi tarafa ait olduğu) hususlarını düzenlemekle birlikte aşağıda sayılan konular hakkında regülasyon misyonu içermemektedir:

- Ödeme zamanı, yeri, yöntemi veya ödemenin yapıldığı para birimi,
- Mülkiyet haklarının devri,
- Satılan malların özellikleri,
- Satış sözleşmesine aykırılıklar nedeniyle başvuru yöntemleri,
- Fikri mülkiyet hakları,
- Aykırılıklar halinde uyuşmazlıkların çözüm yöntemi ve yeri.

Dolayısıyla yukarıda tahdidi olarak sayılan konular satış sözleşmelerinde açıkça belirlenmesi gereken hususlar olduğu için Incoterms alanına girmemektedir (ICC, Incoterms, 2020 :2-3).

Uluslararası Ticaret Odası tarafından düzenlenen bu kurallar bütününe bir sözleşme olarak tanımlamak mümkün olmadığından taraflar açısından bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte taraflarca kararlaştırılması halinde bağlayıcılık kazanmaktadır.

En son versiyon olan Incoterms 2020 sadece uluslararası ticarete kullanımı kapsamamaktadır. Aynı zamanda ulusal ticarete de kullanım alanı sağlamıştır. Bu bağlamda Incoterms 2020 on bir farklı teslim şekli belirlemiştir. Belirlenen teslim şekilleri ‘‘Tüm Taşıma Türlerini Kapsayan Kurallar’’ ve ‘‘Deniz ve İçsu Taşımalarını Kapsayan Kurallar’’ olarak iki kategoride toplanmıştır.

Uluslararası ticarete kullanılan ve tarafların ticari iletişimlerini kolaylaştıran ve belirsizlikleri minimum seviyede tutmayı amaçlayan bu teslim şekilleri ulusal ticarete de kendine uygulama alanı bulmaktadır. Aşağıda belirtilen teslim şekilleri genel olarak; “Genel Borçlar, Teslim, Hasar Geçişleri, Taşıma, Sigorta, İthalat/İhracat İçin Gereken Gümrük Formaliteleri, Kontrol-Ambalajlama-İşaretleme” konu başlıklarında incelenecektir.

Tüm taşıma türlerini kapsayan kurallara tabi teslim şekilleri:

- EXW - İşyerinde Teslim
- FCA - Taşıyıcıya Masrafsız
- CPT - Taşıma Ödenmiş Olarak
- CIP - Taşıma ve Sigorta Ödenmiş Olarak
- DAP - Belirlenen Yerde Teslim
- DPU - Belirlenen Yerde Boşaltılmış Olarak Teslim
- DDP - Gümrük Vergisi Ödenmiş Olarak Teslim

Deniz ve içsu taşımalarını kapsayan kurallara tabi teslim şekilleri:

- FAS – Gemi Doğrultusunda Masrafsız
- FOB – Gemide Masrafsız
- CFR – Masraflar ve Navlun
- CIF – Masraflar, Sigorta ve Navlun

2.1.3.1. Ex-Works (EXW) / İş Yerinde Teslim

Tüm taşımacılık türlerini içeren teslim şekillerinde ilk sırada yer verilen Incoterms kuralı Ex Works (EXW)’tür. İş yerinde teslim anlamına gelip, alıcı ve satıcı arasındaki ilişkilerde satıcının yükümlülüğünün en az olduğu teslim şeklidir.

Satıcı açısından sorumluluklara bakıldığında; satıcının temel borcu ticarete konu eşyaları kendi iş yerinde veya depo, fabrika gibi belirlenen bir bölgede alıcının tasarrufuna bırakmak ve satış sözleşmesine uygun olarak malları ve ticari faturayı ve sözleşmenin gerektirdiği diğer uygunluk kanıtlarını sağlamaktır. Bu bağlamda taşıma

aracına yükleme ve ihracat prosedürlerini alıcı yüklenmektedir. EXW bu yönüyle ihracat gümrük işlerinin alıcıya yüklendiği tek teslim şeklidir. Eşyaların alıcının tasarrufuna bırakılması ile hasar ve risk alıcıya geçmektedir. Söz konusu teslim şeklinde taşıma sorumluluğu alıcıda olup, satıcının böyle bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ancak satıcı, alıcının talep etmesi durumunda, risk, hasar ve masraflar alıcıya ait olmak kaydıyla alıcının taşımayı ayarlayabilmek için ihtiyaç duyduğu bilgileri alıcıya sağlamalıdır. Satıcının alıcıya karşı sigorta sözleşmesi yapma yükümlülüğü olmamakla birlikte satıcı, alıcının talebi üzerine hasarı ve masrafları alıcıya ait olmak üzere, alıcının sigorta yaptırabilmek için gereksinim duyduğu bilgileri alıcıya sağlamalıdır. Teslim/taşıma belgesi açısından satıcının böyle bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. İthalat ve ihracat için gerekli gümrük formalitelerinden alıcı bizzat kendisi sorumludur. Bu formaliteler genelde ihracat/ithalat/transit izni, güvenliğe ilişkin işlemleri, yükleme öncesi muayene, diğer her türlü resmi izinleri kapsamaktadır. Satıcının bir başka yükümlülüğü ise eşyaların teslimi için gereken kontrol işlemleri (kalite kontrolü, ölçüm, sayım, tartım) ile ambajlama ve işaretleme masraflarını karşılamaktır. Ayrıca satıcı, alıcıya eşyaları teslim alabilmesi için gereken tüm ihbarlarda bulunmalıdır.

Alıcı açısından sorumluluklara bakıldığında, alıcının en temel borcu satış sözleşmesinde belirtildiği şekilde semeni ödemektir. Alıcı mallar teslim edildiğinde ve kendisine ihbarda bulunulduğunda onları teslim almakla yükümlüdür. Alıcı, malların teslim edildiği andan itibaren mallara ilişkin tüm hasar ve ziyanı üstlenir. Söz konusu malların taşınması konusunda sözleşme yapmak veya malların taşınmasını sağlamak alıcıya aittir. Alıcının satıcıya karşı sigorta yapma yükümlülüğü yoktur ve malları teslim aldığına dair uygun kanıtı satıcıya sağlamak, ayrıca ihracat/ithalat/transit izni, güvenliğe ilişkin işlemleri, yükleme öncesi muayene, diğer her türlü resmi izin gibi dış ticaret muamelelerine ilişkin masrafları ödemekle yükümlüdür. Eşyaların kontrol, ambajlama ve işaretleme gibi masraflara ise katılma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

2.1.3.2. Free Carrier (FCA) / Taşıyıcıya Masrafsız Teslim

FCA teslim şekli, satıcının malları alıcıya aşağıda belirtilen iki yöntemden birini kullanarak teslim etmesini ifade eder.

Birincisi, belirlenen yer satıcının iş yeri ise, mallar alıcı tarafından tayin edilen taşıma aracına yüklendiği zaman teslim edilmiş sayılır.

İkincisi, belirlenen yer satıcının işyerinden farklı bir yer ise, mallar satıcı tarafından tayin edilen taşıma aracına yüklenmiş olarak, belirlenen farklı yere ulaştığı ve satıcının taşıma aracından boşaltılmaya hazır olduğu ve taşıyıcıya ya da alıcı tarafından tayin edilen diğer kişinin tasarrufunu bırakıldığı zaman teslim edilmiş sayılır. Bu bağlamda taşıyıcıya masrafsız olması, satıcının malları taşıyıcıya teslim ederken alıcının masrafa katılmaması ve malların taşıyıcı veya kişi tasarrufuna bırakıldığı andan itibaren ana taşıma masrafının alıcı tarafından karşılanmasıdır. Ancak teslim yeri kesin olarak belirlenmemişse taraflar amacına en uygun düşen noktayı seçmeyi satıcıya bırakmış sayılırlar. Bu durum alıcının, satıcının malların zayi olduğu veya hasar gördüğü noktadan hemen bir önceki bir noktayı seçmesi riskini üstlenebileceği anlamını taşır. Dolayısıyla teslim yerinin kesin bir şekilde belirtilmesi alıcının yararına bir durumdur.

Bu teslim şeklinde satıcının genel olarak borçları;

- Satış sözleşmesine uygun olarak malları ve ticari faturayı ve sözleşmenin gerektirdiği diğer uygunluk kanıtlarını sağlamak,
- Malları kendi işyerinde alıcı tarafından sağlanan taşıma aracına yüklemek, kendi işyeri dışında bir yer belirlenmişse taşıyıcının veya tayin ettiği kişinin tasarrufuna bırakmaktır.

İhracat formaliteleri, satıcı tarafından yüklenilir. İthalat işlemleri veya malların üçüncü ülkelere transit işlemleri alıcı tarafından karşılanmaktadır. EXW teslim şeklinden belirgin şekilde ayrıştığı nokta da ihracat formalitelerine katılma yükümlülüğünün bulunmasıdır. Çünkü EXW teslim şeklinde ihracat işlemlerine ilişkin formalitelere katılma yükümlülüğü satıcıdadır.

Ayrıca malların teslim edildiği veya tasarrufuna bırakıldığı ana kadar doğabilecek bütün hasar ve ziya satıcının sorumluluğundadır. Bu bağlamda satıcının taşıma sözleşmesi ve sigorta sözleşmesi yapma yükümlülüğü bulunmamakla birlikte

eşyaların teslimi için gereken kontrol işlemleri (kalite kontrolü, ölçüm, sayım, tartım) ile ambajlama ve işaretleme masraflarını karşılamaktır. Ayrıca satıcı, alıcıya eşyaları teslim alabilmesi için gereken tüm ihbarlarda bulunmalıdır.

FCA teslim şeklinde alıcının sorumluluklarını sıralayacak olursak;

- Satış sözleşmesinde belirtildiği şekilde semeni ödemek,
- Usulüne uygun olarak teslim edilen malları teslim almak ve teslimine ilişkin sunulan kanıtları ve malları teslim aldıktan sonra oluşabilecek hasar ve ziyadan doğacak sorumlulukları kabul etmek,
- Teslim alma anından itibaren hasar ve ziyayı üstlenmek,
- Satıcıya karşı sigorta sözleşmesi yapma yükümlülüğü bulunmamakla birlikte, malların teslim yerinden taşınması için, masrafları kendisini ait olmak üzere taşıma sözleşmesi yapmak,
- İthalat için gereken gümrük formalitelerini yerine getirmek ve bunların masraflarına katılmaktır. Ancak Eşyaların kontrol, ambalajlama ve işaretleme gibi masraflara ise katılma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

2.1.3.3. Carriage Paid To (CPT) / Taşıma Ödenmiş Teslim

CPT teslim şekli, satıcının malları kendisinin seçtiği bir taşıyıcı veya diğer bir kişiye sözleşmeyle belirlenen yerde teslim edilmesini ve yine satıcının malları varış noktasına kadar taşınmasına ilişkin taşıma sözleşmesi yapmasının ve bu bağlamda taşıma masraflarını üstlenmesini ifade etmektedir. Satıcının satış sözleşmesine uygun olarak malları ve ticari faturayı ve sözleşmenin gerektirdiği diğer uygunluk kanıtlarını sağlar, eşyaların taşıma sözleşmesi yaptığı taşıyıcıya tevdi etmekle teslim tamamlanmış olur ve bu ana kadar oluşabilecek hasar ve ziya satıcıya ait iken, bu andan itibaren hasar ve ziyadan doğacak sorumluluk alıcıya geçmektedir. Ancak satıcı malların belirlenen teslim yerinden veya kararlaştırılan teslim noktasından varma yerine kadar taşıma sorumluluğunu ve masrafları üstlenmek durumundadır.

Sigorta hukuku bakımından herhangi bir sorumluluğu bulunmayan satıcının, taşıma sözleşmesi kapsamında gereken taşıma belgelerini alıcıya sağlamak

durumundadır. Gümrük işlemlerine ilişkin ihracat formalitelerinden doğacak masraflar ile eşyaların teslimi için gereken kontrol işlemleri (kalite kontrolü, ölçüm, sayım, tartım) ile ambajlama ve işaretleme masrafları satıcıya aittir.

Bu teslim şeklinde de alıcının en temel borcu satış sözleşmesinde belirtildiği şekilde semeni ödemek, malların belirlenen varış yerinde taşıyıcıdan almak olduğudur. Farklılık olarak varma yerine kadar bir taşıma sorumluluğu doğmakta ancak bu sorumluluk alıcıya ait değildir. Varma yerinden sonraki taşıma süresince doğabilecek hasar ve zarardan alıcının sorumlu olduğu unutulmamalıdır. Zira hasar geçişi malların satıcı tarafından taşıyıcıya tevdi edilmesiyle alıcıya geçmektedir. Taşıma ile ilgili avantajlı duruma sahip olunmakla birlikte sigorta hukuku bakımından satıcının bu konu ile ilgili sözleşme yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Söz konusu mallara ilişkin gereken ithalat işlemlerini yerine getirmek ve buradan doğacak masrafları ödeme yükümlülüğü alıcıya aittir. Ancak Eşyaların kontrol, ambalajlama ve işaretleme gibi masraflara ise katılma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

2.1.3.4. Carriage and Insurance Paid To (CIP) / Taşıma ve Sigorta Ödenmiş Teslim

CIP teslim şekli, esas itibarıyla CPT teslim şeklinden farkı sadece sigorta konusudur. Bu bağlamda satıcının taşıma sözleşmesi yapma yükümlülüğünün yanı sıra sigorta sözleşmesi yapma ve oluşabilecek masraflara katılma yükümlülüğü getirmiştir. Burada satıcının sağlamış olduğu sigorta düzeyi minimum seviyededir. Ancak alıcı, daha geniş kapsamlı bir koruma içeren sigorta talep etmesi halinde, oluşabilecek ilave masrafları kendisine ait olmak üzere, bunu satıcıdan talep edebilir. Bunun dışında kalan özellikleri, sorumluluk, hak ve borçları bakımından CPT teslim şeklini ihtiva etmektedir. Sigorta temel olarak satıcının bir borcu olmakla birlikte, asgari olarak, satış sözleşmesinde belirtilen bedelin %10 fazlasıyla temin edilmeli ve satış sözleşmesinde yer alan para cinsi üzerinden kararlaştırılmalıdır. Ayrıca sigorta malların teslim noktasından, asgari olarak belirlenen varma yerine kadar taşınmasını kapsamalıdır.

2.1.3.5. Delivered at Place (DAP) / Belirlenen Yerde Teslim

DAP teslim şekli, satıcının, malları alıcıya belirlenen varma yerinde veya eğer kararlaştırılmışsa, belirlenen varma yerindeki ilgili noktada gelen taşıma aracında boşaltılmaya hazır şekilde alıcının tasarrufuna bırakıldığında teslim etmesini ve hasarın geçirmesini ifade eder. Satıcı malların belirlenen varma yerine veya belirlenen varma yerinde kararlaştırılan noktaya getirilmesine ilişkin tüm masrafı üstlenir. Alıcı ise bu andaki sorumluluğu kendisinin tasarrufuna bırakılan malları teslim almaktır. Bu nedenle bu Incoterms kuralında teslim ile varma yerine varış aynı anlama gelmektedir. Buraya kadar sorumluluk malları getirme sorumluluğudur ki; satıcının malları boşaltma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ancak satıcı taşıma sözleşmesi uyarınca teslim yerinde boşaltma masrafı yaparsa, aksi taraflarca kararlaştırılmadığı müddetçe bu masrafların alıcı tarafından tazminini isteyemez.

Satıcı, satış sözleşmesine uygun olarak malları ve ticari fatura ile sözleşmenin gerektirebileceği diğer uygunluk kanıtlarını sağlamalıdır. Satıcının belirlenen varma yerine kadar olan taşımayı yapma sorumluluğu bulunmasına karşın, alıcıya karşı sigorta sözleşmesi yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. İhracat için gerekli gümrük formalitelerinden doğan masraflar satıcıdadır. İthalata ilişkin vergi vb. giderlere katlanma yükümlülüğü bulunmamakla birlikte alıcının talebi üzerine hasarı ve masrafı alıcıya ait olmak üzere gümrük işlemlerinde alıcıya yardımcı olabilir. Ayrıca satıcı kontrol, ambalajlama ve işaretleme gibi masraflara ise katılma yükümlülüğündedir. Bu durumda alıcı da satış sözleşmesinde belirtilen semeni ödemek, malları teslim almak ve malları teslim aldıktan sonra doğabilecek hasar ve ziyadan sorumludur.

2.1.3.6. Delivered at Place Unload (DPU) / Belirlenen Yerde Boşaltılmış Olarak Teslim

DPU teslim şekli, satıcının malları alıcıya belirlenen varma yerinde veya eğer kararlaştırılmışsa, belirlenen varma yerindeki ilgili noktada, giden taşıma aracından boşaltıldıktan sonra malları alıcının tasarrufuna bırakıldığında teslim etmesini ve hasarın geçişini ifade eder. Satıcı malların belirlenen varma yerine getirilmesine ve boşaltılmasına ilişkin tüm masrafları ve hasarı üstlenmektedir. Söz konusu mallara

ilişkin gereken ithalat işlemlerini yerine getirmek ve buradan doğacak masrafları ödeme yükümlülüğü alıcıya aittir. Ancak eşyaların kontrol, ambalajlama ve işaretleme gibi masraflara ise katılma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

2.1.3.7. Delivered Duty Paid (DDP) / Gümrük Vergisi Ödenmiş Olarak Teslim

Incoterms teslim şekilleri arasında satıcıya en fazla sorumluluk yükleyen terim DDP'dir. Bu teslim şeklinde satıcı, malları sözleşmede belirlenen varış yerinde boşaltılmamış durumda ve ithalat için gerekli gümrük işlemlerini tamamlanmış şekilde teslim etme yükümlülüğündedir. Dolayısıyla satıcı, tıpkı ulusal pazardaki satıcının alıcıya malı teslim eder gibi hareket etmektedir. Malların varış yerinde alıcıya teslim edilişine kadar doğan masrafları, hasarı ve sorumluluğu yüklenmekle kalınmaz, yanı sıra tüm ithalat formalitelerini ki bunun içinde gümrük vergisi, katma değer vergisi, resim harç vb. masrafları üstlenmek durumundadır. Bu haliyle satıcı bakımından en riskli, alıcı açısından ise en risksiz teslim şekli olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda DDP teslim şekli, EXW teslim şeklinin alıcı ve satıcı arasındaki risk paylaşımında alıcının ve satıcının rollerinin değiştiği teslim şeklidir.

2.1.3.8. Free Alongside Ship (FAS) / Gemi Doğrultusunda Masrafsız

FAS teslim şekli, satıcının malları alıcıya belirlenen yükleme limanında, alıcı tarafından tayin edilen geminin doğrultusunda (bir rıhtımda veya bir mavnada) veya zaten bu şekilde teslim edilmiş malları tedarik ederek teslim etmesini ifade eder. Mallara ilişkin masraf, hasar ve ziya malları gemi doğrultusuna bırakıncaya kadar satıcıda olup, bırakıldıktan sonra hasar ve ziyaya ilişkin riskler ve masraflar alıcıya geçmektedir. Bu kural sadece deniz veya iç su taşımacılığında kullanılmaktadır. FAS teslim şekli uygulandığı durumlarda satıcının ihracat için gümrükleme işlemlerini yerine getirmesi, alıcının ise ithalat veya üçüncü ülkelere transit için gümrükleme ve vergiler dahil diğer giderleri karşılaması gerekmektedir. Ancak alıcının talebi üzerine,

masrafları ve hasarı alıcıya ait olmak üzere satıcı yükleme, muayene vb. işlemler dahil gümrük işlemlerinde yardımcı olmalıdır.

Taşıma ve sigorta hukuku açısından; satıcının taşıma ve sigorta bakımından sözleşme yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Alıcı ise malların belirlenen limandan taşınması için taşımayı gerçekleştirmek üzere sözleşme yapma yükümlülüğü vardır. Her halükârda alıcının sigorta hukuku bakımından sözleşme yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Satıcının malların teslim edilmesi için gereken kontrol, ambalajlama ve işaretleme gibi masrafları karşılama yükümlülüğü var iken, alıcının eşyaların kontrol, ambalajlama ve işaretleme gibi masraflara katılma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

2.1.3.9. Free On Board (FOB) / Gemide Masrafsız

FOB teslim şekli, satıcının malları alıcıya belirlenen yükleme limanında alıcı tarafından tayin edilen gemide veya zaten bu şekilde teslim edilmiş malları tedarik ederek teslim etmesini ifade eder. Mallara ilişkin ziya ve hasar, mallar gemi güvertesine indirilinceye kadar satıcıdadır. Söz konusu malların güvertede bulunduğu andan itibaren alıcı bütün masrafları üstlenir. Bu kural sadece deniz ve iç su taşımacılığında kullanılabilmektedir. FOB teslim şekli kullanıldığı ölçüde, satıcı ihracat için öngörülen gümrükleme işlemlerinden sorumlu olup, malların ithalat veya üçüncü ülkelere transit geçiş için gerekli olan gümrükleme işlemlerinden ise alıcının sorumludur. Bu bağlamda satıcı malları ve mallara ilişkin ticari belgeleri hazırlamak ve malları gemi güvertesinde teslimini yapmakla yükümlü olup, alıcının da söz konusu mallara ilişkin semeni ödemek ve teslim edilen malları kabul etme sorumluluğu bulunmaktadır. Hasar ve masrafların geçişi teslim anına göre belirlenecek olup, teslim edilene kadar sorumluluk satıcıda, teslimden sonra mallara ilişkin hasar ve ziya alıcıya geçmektedir.

Satıcının teslimine kadar olan süre zarfında gerekli taşıma ve güvenlik önlemlerini alma yükümlülüğü olmasına karşın, teslimden sonra taşımaya ilişkin sorumluluğu bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak satıcının, sigorta hukuku bakımından da alıcıya karşı sigorta sözleşmesi yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Alıcının ise masrafları

kendisine ait olmak kaydıyla, malları teslim aldıktan sonra söz konusu malların belirlenen liman yerinden taşınmasına ilişkin sözleşme yapması gerekmektedir. Sigorta hukuku bakımından ise sigorta sözleşmesi yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Satıcının malların teslim edilmesi için gereken kontrol, ambalajlama ve işaretleme gibi masrafları karşılama yükümlülüğü var iken, alıcının eşyaların kontrol, ambalajlama ve işaretleme gibi masraflara katılma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

2.1.3.10. Cost and Freight (CFR) / Masraflar ve Navlun

CFR teslim şekli, satıcının malları alıcıya gemide veya zaten bu şekilde teslim edilmiş malları tedarik ederek teslim edilmesini ifade eder. Bu teslim şeklinde teslim etmekle hasar ve ziya alıcıya geçmekte olup, teslimden sonraki süreçte varma yerine kadar olan taşımadan satıcı olmaktadır. Yani malların varma yerine kadar olan masrafları satıcıya ait, riski ise alıcıya aittir. Bu bağlamda taşıma sözleşmesini yapmakla ve malları varış yerine ulaşıncaya kadar doğabilecek taşıma masraflarını karşılamakla yükümlü olan satıcı, teslimi varma yerinde değil, gemide alıcıya tevdi ederek yerine getirmektedir.

Bu teslim şekli uygulandığı ölçüde, malların ihracı ile ilgili her türlü gümrük formaliteleri satıcı tarafından tamamlamakta, alıcı ise ithalat işlemlerine ilişkin formaliteleri tamamlamaktadır. Burada önemli olan husus satıcının ana taşıma işleminden sorumlu olma durumudur. Bu sebeple taşıma sözleşmesi yapma yükümlülüğünde olan taraf satıcıdır. Sigorta hukuku bakımından ise alıcı ve satıcının sözleşme yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Satıcının malların teslim edilmesi için gereken kontrol, ambalajlama ve işaretleme gibi masrafları karşılama yükümlülüğü var iken, alıcının eşyaların kontrol, ambalajlama ve işaretleme gibi masraflara katılma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

2.1.3.11. Cost, Insurance and Freight (CIF) / Masraflar, Sigorta ve Navlun

CIF teslim şekli, satıcının, malları alıcıya gemide veya zaten bu şekilde teslim edilmiş malları tedarik ederek teslim edildiği, teslim anının malların gemiye yüklenmesiyle satıcıdan alıcıya geçtiği, satıcının malların yüklenmesinden sonra varma yerine kadar taşıma masrafları ile hareket limanından varma yerine kadar olan süre zarfında taşıma sırasında meydana gelebilecek hasar ve zarar riskine karşı yine masrafları kendisine ait olacak şekilde sigorta ettirme yükümlülüğünün bulunmasını ifade eder.

CIF teslim şeklinin CFR teslim şeklinden farkı, satıcının taşıma masraflarına (navlun) ilave olarak sigorta yapma yükümlülüğünün bulunmasıdır. Sigorta temel olarak satıcının bir borcu olmakla birlikte, asgari olarak, satış sözleşmesinde belirtilen bedelin %10 fazlasıyla temin edilmeli ve satış sözleşmesinde yer alan para cinsi üzerinden kararlaştırılmalıdır. Ayrıca sigorta, malların teslim noktasından, asgari olarak belirlenen varma yerine kadar taşınmasını kapsamalıdır. Bu teslim şekli uygulandığı ölçüde, malların ihracı ile ilgili her türlü gümrük formalitelerini satıcı tarafından tamamlamakta, alıcı ise ithalat işlemlerine ilişkin formaliteleri tamamlamaktadır. Satıcının malların teslim edilmesi için gereken kontrol, ambalajlama ve işaretleme gibi masrafları karşılama yükümlülüğü var iken, alıcının eşyaların kontrol, ambalajlama ve işaretleme gibi masraflara katılma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

2.1.4. Dış Ticarete Ödeme Şekilleri

Uluslararası ticaretin aktörlerinin ithalatçı ve ihracatçı olduğu belirtilmişti. Alıcı ve satıcı olarak da ifade edilen bu aktörleri bir araya getiren düşünce, ihtiyaç duyulan mal veya hizmetleri temin etmektir. Söz konusu mal veya hizmetin alınabilmesi ise ödeme araçları ile gerçekleştirilmektedir. Dış ticarete tarafların üzerinde durduğu en önemli noktalardan biri güven meselesidir. Güven unsurunun ölçeği ise ödeme şeklinin nasıl yapıldığıdır. Taraflar arasında ödeme şekillerini belirleyen birçok unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar;

- Ülkelerin kendi iç hukuk sistemleri ve ulusal mevzuatları,
- Ticarete konu mal veya hizmetlere ilişkin halihazırdaki mevcut uygulamalar,
- İthalatçının ödeme gücü, ihracatçının referansları,
- Mal veya hizmetlerin tutarı, miktarı ve çeşitliliği.

Dolayısıyla uluslararası ticarete her bir tarafın kendi çıkarını maksimize etme dürtüsünün varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Şöyle ki; ithalatçı için sipariş edilen malların sözleşmeye uygun şekilde olabildiğince hızlı gelmesi önemli iken, ihracatçı için ticarete konu mallara ilişkin ödemenin alınması önemlidir.

Bu bölümde ödeme şekillerinden Peşin Ödeme, Mal Mukabili Ödeme, Vesaik Mukabili Ödeme ve Akreditifli Ödeme şekillerine değinilecektir. Bu ödeme şekilleri hakkında açıklamaya geçmeden uluslararası ticaret işlemlerinin aşamalarını belirtmek faydalı olacaktır. Bu sıralama ödeme şeklinin türüne göre değişiklik göstermektedir. Örneğin peşin ödeme şeklinde öncelikle ithalatçı mal bedelinin transferini gerçekleştirir akabinde satıcı malları hazırlar ve sevk eder, mal mukabili ödeme şeklinde ise ithalatçı mal bedelini ödemedi malın gümrük işlemlerini tamamlar, daha sonra mal bedelinin transferini alıcıya gerçekleştirir. Bu bilgiler ışığında dış ticaret iş ve işlem akışı aşağıda sıralanmıştır:

- 1- Sözleşmenin yapılması,
- 2- Ticarete konu malların sözleşmeye uygun şekilde hazırlanması ve sevk edilmesi,
- 3- Alıcının gümrük vergilerini ödemesi (Yukarıda teslim şekillerinde detaylı belirtildiği üzere, bazı teslim şekillerinde satıcının ödemesi durumu söz konusu olabilir)
- 4- Satıcıya mal bedelinin ödenmesi.

2.1.4.1. Peşin Ödeme

Peşin ödeme şekli, sözleşmenin taraflar arasında imzalanmasından sonra, ticarete konu mallara ilişkin bedelin malları satın alan ithalatçı tarafından daha mallar gelmeden ya da en azından gümrük beyannamesinin tescil edilmesinden önce satıcıya transfer edilmesidir.

Kambiyo Mevzuatı ve Gümrük Mevzuatı açısından değerlendirildiğinde bu bedelin en geç gümrük beyannamesinin tescil tarihine kadar transfer edilmesi gereklidir. Beyanname tescil tarihinden sonra gerçekleşen transferlerde, ticarete konu eşyanın Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonuna GTİP) göre fatura bedeli üzerinden %6 oranında Kaynak Kullanımı Destek Fonu kesintisine tabii olma riski oluşmaktadır. Bu ödeme şeklinde risk tamamen ithalatçı üzerinde olup, ihracatçı açısından risk en az seviyedir. Bu haliyle ihracatçıya sağlanan bir kredi olarak değerlendirilebilir. Bu risk ortamına rağmen ithalat firmaların peşin ödeme yöntemini tercih etmesindeki en önemli sebepler şöyle özetlenebilir:

- İthalat işlemine sebep olan mal için çok ciddi arz sıkıntısı olması,
- İthalatçının ilgili malı alma mecburiyeti,
- İthalatçı firma ile ihracatçı firma arasından karşılıklı güven duygusunun oluşmuş olması,
- İthalatçının bu riski alabilecek sağlam bir ekonomik duruma sahip olmasıdır (Ünüsün ve Canitez, 2014: 254).

2.1.4.2. Mal Mukabili Ödeme

Mal mukabili ödeme şekli, sözleşmenin taraflar arasında imzalanmasından sonra, ihracatçının önce malı ithalatçıya sevk etmesi ve ithalatçının da söz konusu malların gümrük işlemlerini tamamlayıp malları teslim almasından sonra mallara ilişkin bedelin ihracatçıya ödenmesidir. Bu ödeme şeklinde avantajlı unsurlara sahip taraf ithalatçı olup, ihracatçı açısından riskli durum söz konusudur. Mal mukabili ödeme, piyasadaki oyun kuruculardan olan alıcıların güçlü olduğu bir ödeme yöntemidir. Bu nedenle, alıcının yeterince tanındığı, malın değerinin çok yüksek olmadığı, satıcının malları satmakta çok istekli olduğu ve yeni pazarlar kazanmak istediği durumlarda kullanılması gereken bir ödeme yöntemidir (Turhan, 2013: 79).

2.1.4.3. Vesaik Mukabili Ödeme

Vesaik mukabili ödeme, satıcının malları sevk ettikten sonra, malları temsil eden belgeleri bedelin tahsili için bankasına verdiği, tahsil vesaikini alan bankanın ödeme veya kabul karşılığı vesaiki alıcıya (ithalatçıya) teslim ettiği, bu noktadan sonra söz konusu vesaiklerin kullanılarak malların gümrükten çekilmesine olanak sağlayan bir ödeme türüdür. Bankalar alıcı ile satıcı arasında itibar müessesesi olarak hareket ederlerken tahsil vesaiki, bedelinin tahsiline veya poliçenin kabulünün sağlanmasına aracılık ederler (Kaya, 2008: 91). Burada üzerinde durulması gereken önemli hususlardan biri de tarafların kim olduğudur. Bu ödeme şeklinde 4 taraf vardır. İhracatçı, Gönderi Bankası, Tahsil Bankası ve İthalatçı.

İhracatçı, yüklediği mallara ilişkin belgeleri tahsil edilmek üzere bankasına veren ve vesaik mukabili ödeme sistemini ilk başlatan taraftır.

Gönderi Bankası, ihracatçının seçmiş olduğu, ihracatçının belirlemiş olduğu belgeleri alıcının ülkesinde belirlenen bankaya göndermekle sorumlu olan bankadır. İhracatçının vereceği talimatlar doğrultusunda iş ve işlemleri gerçekleştirerek, ödeme yapıncaya dek süreci takip etmekle yükümlüdür.

Tahsil Bankası, alıcıya vesaikleri ibraz ederek karşılığında tahsilatı gerçekleştiren ve bedeli yetkili bankaya transfer eden bankadır.

İthalatçı, kendisine ibraz edilen vesaikler karşılığında ödemeyi gerçekleştirerek vesaikleri alan taraftır.

Vesaik mukabili ödeme şekli işleyiş süreci aşağıdaki gibidir:

1. Taraflarca öncelikle tüm detayları içeren bir sözleşme yapılır.
2. İhracatçı firma, sözleşmeye uygun şekilde malları hazırlar ve sevkini yapar.
3. İhracatçı, sevk evraklarını ödeme karşılığında teslim edilmesi talimatı (poliçe) ile kendi bankasına bildirir. Banka burada vesaikin teslim şartlarını kapsayan bir talimat hazırlar. Bu talimata römiz mektubu denir.
4. İhracatçı bankası, tüm evrakları römiz mektubu ile konşimentoda yazılı alıcının bankasına (tahsil bankasına) gönderir.

5. Tahsil bankası, ithalatçı firmaya vesaik bildiriminde bulunur.
6. İthalatçı firma, gelen bildirim ile bankasına ödeme yapar ve vesaikleri alır.
7. Ödemeyi alan tahsil bankası, ödemeyi alıcı bankasına transfer eder.
8. Ödeme ihracatçı hesabına aktarılır.
9. Vesaikleri alan ithalatçı, ticarete konu malın gümrük işlemlerini tamamlayarak malı gümrükten çeker.

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da bankaların rolüdür. Vesaik mukabili ödeme şeklinde bankaların ödemeyi garanti altına alma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Gönderi bankası açısından sadece satıcı tarafından verilen belgeleri alıcının bankasına göndermek, alıcının bankasından gönderilen bedeli ihracatçıya takdim etmek, tahsil bankası açısından ise gönderi bankasından gelen bildirimini ithalatçıya bildirmek ve ithalatçıdan gelen ödemeyi gönderi bankasına transfer etmek ile sorumluluklarını yerine getirmiş sayılırlar. Herhangi bir anlaşmazlık yahut sözleşmeye aykırılıktan doğan uyuşmazlıklarda garantör sıfatlarına haiz değildirler.

Bu ödeme şekli alıcı ile satıcıya farklı avantaj ve güven sağlayan bir ödeme şeklidir. Çünkü alıcı söz konusu belgelerin kontrolünü yapmadan ödeme yapmayacaktır. Satıcı yönünden güven sağlayan unsur ise ödeme yapılmadan malın mülkiyetinin devredilmemesidir. Ancak alıcının malları almaması, iade etmesi, iflas etmesi nedeniyle malların satıcıya iadesi satıcı yönünden riskli bulunmaktadır (Özalp, 2009: 18).

2.1.4.4. Akreditifli Ödeme

Akreditif, alıcının verdiği talimat doğrultusunda, alıcının çalıştığı bankanın belirli bir tutara kadar ve belirli bir vade için istenilen koşulların yerine getirilmesi ve satıcı tarafından ihraç edilecek mallara ilişkin belgeler karşılığında satıcıya ödeme yapılacağını taahhüt eden bir işlemdir. Esasında akreditif bir teminat mektubudur. Hem alıcıyı hem de satıcıyı koruma misyonu bulunmaktadır. Dış ticarete alıcı ve satıcının bulunduğu ülkelerde farklı kambiyo rejimleri uygulanmaktadır. Dolayısıyla

taraflar güvensizlik ve risk içinde bulunmaktadır. İhracatçı sattığı malların ücretini vaktinde tahsil etmeyi, ithalatçı ise bedelini ödediği/ödeyeceği malları anlaşılan tarihte teslim almayı istemektedir. Sözü edilen şartlar altında akreditif her iki taraf için de güvenli bir ödeme şeklidir (Kodalak vd., 2015: 4). Bu sistem, diğer kredi ödeme yöntemlerine göre daha pahalı olmasına rağmen, en güvenilir olanıdır. Hem satıcıya hem de alıcıya çeşitli faydaları vardır. Mal bedelinin banka taahhüdünde olması, transfer riskinin büyük ölçüde ortadan kalkması, satıcı ve alıcının kredi imkânı elde etmesi, gerekli koşulların yerine getirilmesinin bankaca sağlanması bu faydalar arasındadır.

Bu bağlamda akreditif organizasyonunda taraflar aşağıda belirtilmiştir:

1. Amir (Akredif Amiri, Applicant, Orderer, Principal): Satış sözleşmesine taraf olan alıcıdır, yani ithalatçıdır. Akreditifle ilgili tüm detayları içeren talimatı bankasına iletir, bankayla da ayrıca bir sözleşme yaparak akreditif açılmasını talep eder. Burada süreci başlatan amir taraftır.
2. Amir Banka (Oppening or Issuing Bank): İthalatçı tarafından gelen akreditif talebini işleme alan ve akreditif metnini oluşturan alıcının bankasıdır.
3. Lehdar (Akreditif Lehdarı, Beneficiary): Kendisine akreditif açılan, akreditife konu malların ihracatını gerçekleştirme sorumluluğunda bulunan satıcıdır. Yani ihracatçıdır.
4. Görevli Banka (Muhabir, Aracı Banka, Intermediary Bank): Lehdarın ülkesinde bulunan, akreditifin açıldığını satıcıya bildiren bankadır. Satıcı tarafından kendisine iletilen evrakları alıcıya ulaştırmak ve vadesi gelince amir banka tarafından yapılan transferi satıcıya iletmekle görevli olan bankadır.

2.2. Gümrük İşlemleri

Gümrük işlemlerinin nasıl olacağı, ne şekilde yürütüleceği konusunda başvuru noktası Gümrük Kanunu, Gümrük Yönetmeliği ve sair mevzuat kaynaklarıdır. Bu başlıkta 4458 Sayılı Gümrük Kanunu'nda yer alan tarife, kıymet, menşe ve gümrük rejimlerine dair bilgiler aktarılmaya çalışılacaktır.

2.2.1. Tarife

Eşyanın Gümrük tarifesı, uluslararası ticarete konu eşyanın sayılarla ifade edilmesidir. İnsan ve solunan hava dışında ticarete konu her çeşit canlı veya cansız varlıklar tarifenin konusudur. Türkiye’de tarife denilince Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) anlaşılmaktadır. Söz konusu GTİP 12 rakamdan oluşmaktadır. (Akçin, 2021: 67).

Tarifeye ilişkin hükümler 4458 sayılı Gümrük Kanunu’nun 15. ve 16. maddelerinde yer almaktadır. Buna göre bir eşyanın gümrük tarifesı; Cumhurbaşkanınca kabul edilen Türk Gümrük Tarife Cetvelini (TGTC), TGTC’ye dayanılmak suretiyle tespit edilen diğer cetvelleri, tarifenin kapsadığı eşyanın gümrük vergisi oranlarını, ithalat vergilerini, Türkiye’nin tek taraflı ya da bir anlaşma çerçevesinde başka ülkelere tanınan tercihli tarife, muafiyet veya indirim uygulamalarını kapsamaktadır.

Bu meyanda eşyanın gümrük tarifesinin doğru bir şekilde tayin edilmesi; gümrük yükümlülüğünün doğması, gümrük vergisinin tespit edilmesi, diğer gümrük işlemlerinin tamamlanması için tahsili gereken diğer vergi, fon, kesinti veya kamu alacaklarının belirlenmesi açısından önemlidir.

2.2.2. Kıymet

Eşyanın gümrük kıymeti, gümrük vergisi ile diğer vergi ve mali yüklerin hesaplanmasında esas alınan bir unsurdur. Eşyanın vergiye esas kıymeti CIF (Cost, Insurance, Freight) kıymettir. CIF kıymet unsurları, eşyanın maliyeti, taşıma bedeli ve sigorta bedelinin toplamından oluşmaktadır. Teslim şekillerine göre hangi unsurun ekleneceği hangi unsurun eklenmeyeceği değişiklik gösterebilmektedir.

Gümrük mevzuatı açısından ithal eşyasının gümrük kıymeti, eşyanın satış bedelidir. Satış bedeli, Türkiye'ye ihraç amacıyla yapılan satışta fiyata eklenmesi gereken tutarların eklenip, dahil edilmemesi gereken tutarların çıkarılmasıyla oluşan, fiilen ödenen veya ödenecek fiyattır. Gümrük kıymetinin belirlenmesinde esas olan satış bedeli yöntemidir. Satış bedeli yöntemine göre belirlenmemesi durumunda sırasıyla; Aynı eşyanın satış bedeli yöntemi, Benzer eşyanın satış bedeli yöntemi,

İndirgeme yöntemi, Hesaplanmış Kıymet Yöntemi ve Son Yöntem uygulanmak suretiyle ithal eşyanın kıymeti belirlenmektedir.

Satış bedeli yöntemine göre belirlenecek kıymette, Gümrük Kanunu'nun 27. maddesinde belirtilen unsurlar kıymet hesaplamasında fiilen ödenen veya ödenecek fiyata dahil edilmektedir. Ancak 28. maddesinde yer alan unsurlar kıymet hesaplamasında fiilen ödenen veya ödenecek fiyata dahil edilmemektedir.

Fiilen ödenen veya ödenecek fiyata dahil edilmeyip alıcı tarafından üstlenilen satın alma komisyonu dışındaki komisyonlar, ticarete konu eşya ile tek eşya muamelesi gören kapların maliyeti, işçilik ve malzeme giderleri dahil ambalaj bedeli, ithal eşyasına dahil olan malzeme, aksam ve parçaları, ithal eşyasının üretimi sırasında kullanılan araç, gereç, kalıp ve benzeri aletler ile üretim esnasında tüketilen maddeler, eşyanın üretimi için gerekli olan ve Türkiye dışında gerçekleştirilen sanat, taslak, plan, mühendislik ve çizim çalışma hizmetleri, fiilen ödenen veya ödenecek fiyata dahil edilmemiş olan royalti ve lisans ücretleri, eşyanın yeniden satışı veya başka şekilde elden çıkartılması ya da kullanımı sonucu doğan gelirin satıcıya intikal eden kısmı, Türkiye'deki giriş liman veya yerine kadar yapılan nakliye ve sigorta giderleri ile eşyanın giriş liman veya yerine kadar nakliyesi ile ilgili olarak yapılan yükleme ve elleçleme giderleri fiilen ödenen veya ödenecek fiyata dahil edilmektedir (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 27. Md.).

- Eşyanın, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi ile Türkiye'nin anlaşmalarla dahil olduğu gümrük birliği gümrük bölgelerine giriş yerine varışından sonra yapılan nakliye ve sigorta giderleri,
- Sınai tesis, makina veya teçhizat gibi, ithal eşyası için ithalattan sonra yapılan inşa, kurma, montaj, bakım veya teknik yardıma ilişkin giderler,
- İthal eşyasının satışıyla ilgili olarak bir finansman anlaşması uyarınca alıcı tarafından üstlenilen faiz giderleri,
- İthal eşyasının Türkiye'de çoğaltılması hakkı için yapılan ödemeler;
- Satın alma komisyonları;
- Eşyanın ithali veya satışı nedeniyle Türkiye'de ödenecek ithalat vergileri fiilen ödenen veya ödenecek fiyata dahil edilmeyen unsurlardır (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 28. Md.).

2.2.3. Menşee

Menşee, Türk Dil Kurumu tarafından bir şeyin çıktığı yer, köken, kaynak olarak tanımlanmıştır. Eşyanın menşeei ise eşyanın ekonomik milliyetinin ne olduğunu, hangi ülke malı olduğunu ifade etmektedir. Gümrük Kanunu'nda da bu husus ele alınmıştır. Çünkü eşyanın menşeei, o eşyaya uygulanacak vergi oranları ve ticaret politikası önlemlerinin uygulanması bakımından belirleyici rol oynamaktadır.

Gümrük Kanunu'nun 18. ve 19. Maddelerinde menşee hakkında düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre;

“Tümüyle bir ülkede elde edilen veya üretilen eşya, o ülke menşelidir.

Tümüyle bir ülkede elde edilen veya üretilen eşya ifadesinden aşağıdaki hususlar anlaşılır:

- a) O ülkede çıkartılan madencilik ürünleri,
- b) O ülkede toplanan bitkisel ürünler,
- c) O ülkede doğan ve yetiştirilen canlı hayvanlar,
- d) O ülkede yetiştirilen canlı hayvanlardan elde edilen ürünler,
- e) O ülkede tutulan ve avlanan balıkçılık ve avcılık ürünleri,
- f) O ülkede kayıtlı veya tescilli olup, o ülkenin bandırasını taşıyan araçlar tarafından herhangi bir ülkenin kara suları dışındaki denizlerden çıkartılan av ürünleri ve diğer deniz ürünleri,
- g) Söz konusu ülkede kayıtlı ya da tescilli olan ve ülkenin bandırasını taşıyan, fabrika gemilerde (f) bendinde öngörülen ürünlerden elde edilen eşya,
- h) O ülkenin kara suları dışındaki denizlerin dibinden ya da deniz dibindeki toprağın altından münhasır işletme hakkına sahip olarak o ülke tarafından çıkartılan ürünler,
- ı) Sadece hammadde elde etmek için o ülkede toplanan, imalat işlemlerinden veya kullanım kalıntılarından elde edilen atık ve artıklar,

j) Yukarıdaki bentlerde sayılan eşyadan üretimin herhangi bir aşamasında elde edilen eşya ile bunların türevlerinden elde edilen eşya (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 18. Md.).

Ancak teknolojinin ve mobilizasyonun geliştiği günümüzde bir eşyanın tümüyle bir yerde elde edilmediği durumlar olabilmektedir. Yahut üretilen eşyaların parçalarının farklı ülke menşelerine sahip olduğu durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda menşe kazanma kriteri de değişiklik gösterebilmektedir. Bu durum ulusal mevzuatımızda da göz önüne alınarak düzenleme yapılmıştır. Şöyle ki; birden fazla ülkeden gelip, üretim sonucu elde edilen eşyanın menşei, o ülkede yeni bir ürünün oluşması veya imalatın önemli bir aşamasının ve ekonomik yönden gerekli olan en son esaslı işçilik ve eylemin o ülkede bu saikle donatılmış işletmelerde yapılmasına bağlıdır (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 19.Md.).

Uluslararası ticarete ülkeler arası ekonomik ve siyasi ilişkilerin ticari ilişkileri olumlu yahut olumsuz olarak etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. Bu bakımdan Ulusal mevzuatımızda menşe ile ilgili ikili bir ayırım söz konusudur. Bunlardan birincisi tercihli menşe, diğeri ise tercihsiz menşedir.

Eşyanın tercihli menşei, tek taraflı ya da karşılıklı olarak eşyaya indirimli gümrük vergisinden yararlanması veya gümrük vergisi muafiyeti uygulandığı durumları ifade etmektedir. (Akçin, 2021: 125). Eşyanın tercihsiz menşei ise, tek taraflı ya da karşılıklı olarak herhangi bir tercihli ticaret ilişkisinin mevcut olmadığı, söz konusu eşyaya en yüksek vergi diliminden vergilendirilmesini gerektiren uygulamadır (Şen, 2020: 12).

2.2.4. Gümrük Rejimleri

Dış ticarete konu eşyaların statülerinin belirlenmesi ancak beyan ile mümkündür. Bu beyan 4 farklı şekilde yapılabilmektedir: Yazılı beyan, bilgisayar veri işleme tekniği yolu ile beyan, sözlü beyan ve başka bir tasarruf yolu ile beyan şeklinde sıralanmaktadır (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 59. Md.).

Aksine hüküm bulunmadıkça; niteliğine, miktarına, menşesine, yükleme veya varış ülkesine bakılmaksızın, bir eşya, belirlenmiş şartlar altında her zaman gümrükçe

onaylanmış işlem veya kullanımlardan birine tabi tutulabilir. Cumhurbaşkanı, kamu ahlakı, kamu düzeni, kamu güvenliği; insan, hayvan ve bitki sağlık ve hayatlarının korunması; sanatsal, tarihi veya arkeolojik değeri olan ulusal hazinelerin korunması; fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması gerekçeleri ile eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulmasına yasaklama veya kısıtlamalar koyabilir (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 55. Md.).

Gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanım tabiri, eşyanın bir rejime tabi tutulması, bir serbest bölgeye girmesi, Türkiye Gümrük Bölgesi dışına yeniden ihracı, imha edilmesi ve gümrüğe terk edilmesini ifade eder. Rejim beyanında bulunulması, eşyanın bir gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulma ifadelerinden biridir. Gümrük Kanunu'na göre Serbest Dolaşıma Giriş Rejimi, Transit Rejimi, Antrepo Rejimi, Dahilde İşleme Rejimi, Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi, Hariçte İşleme Rejimi, Geçici İthalat Rejimi, İhracat Rejimi olmak üzere sekiz farklı rejim beyanında bulunulabilmektedir.

2.2.4.1. Serbest Dolaşıma Giriş Rejimi

Türkiye Gümrük Bölgesine gelen eşyanın serbest dolaşıma girişi, ticaret politikası önlemlerinin uygulanması, eşyanın ithali için öngörülen diğer işlemlerin tamamlanması ve kanunen ödenmesi gereken vergilerin tahsil edilmesidir (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 74. Md.). Dolayısıyla bu rejimin üç ana unsuru birlikte tamamlaması ile eşya serbest dolaşıma girişini tamamlamakta, tıpkı yurtiçindeki bir eşya hükmünü kazanmaktadır. Bu unsurlar öncelikle ticaret politikası önlemleri varsa bunun uygulanması gerektiğidir. Ticaret Politikası Önlemleri gözetim, korunma önlemleri, miktar kısıtlamaları ve ithalat veya ihracat yasaklamaları gibi eşyaya yönelik uygulanan tarife dışı önlemlerdir. Bir diğer unsur eşyanın ithali için öngörülen diğer işlemlerdir. Buradan anlaşılması gereken eşyanın serbest dolaşıma girişi için gereken her türlü gümrük formaliteleridir. Eşyanın tahlile tabi tutulması, yetkili bir kurumun vereceği izin belgesinin alınması, gümrük idaresi veya yetkili kılınan kurumlar tarafından yerine getirilmesi gereken kontrollerin sağlanması olarak sıralanabilir. Son olarak eşyaya ilişkin gümrük vergilerinin ödenmesidir. Eşyanın ithali

sırasında yürürlükte bulunan vergi oranlarının tatbik edilmesi ve söz konusu vergilerin tahsil edilmesi ile serbest dolaşıma giriş rejimi başarıyla sonuçlanmış olacaktır.

2.2.4.2. Transit Rejimi

Transit rejimi, ithalat vergileri ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmayan, serbest dolaşıma girmemiş ve ihracatla ilgili gümrük işlemleri tamamlanmış eşyanın, gümrük gözetimi altında Türkiye Gümrük Bölgesi içindeki bir noktadan diğerine taşınmasıdır.

Gümrük idareleri, transit rejimine tabi tutulan eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesi içinde; yabancı bir ülkeden yabancı bir ülkeye, yabancı bir ülkeden Türkiye'ye, Türkiye'den yabancı bir ülkeye ya da bir iç gümrük idaresinden diğer bir iç gümrük idaresine taşınmasına izin verir.

Transit rejimine tabi eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesinde taşınması; Transit rejimi beyanı kapsamında, TIR karnesi kapsamında, Transit belgesi olarak kullanılan ATA karnesi kapsamında, Kuvvetlerin Statüsüne Dair Kuzey Atlantik Anlaşmasına Taraf Devletler Arasındaki Sözleşme ile öngörülen form 302 kapsamında, Posta kolileri dâhil olmak üzere posta yoluyla, Yönetmelik ile belirlenecek hallerde, demiryolu ile taşımada CIM Taşıma Belgesi, büyük konteynerler ile taşımada TR Transfer Notu, havayolu ve denizyolu ile taşımada eşya manifestosu kapsamında yapılır (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 84. Md.).

2.2.4.3. Antrepo Rejimi

Gümrük antreposu, gümrük gözetimi altında bulunan eşyanın konulması amacıyla kurulan ve kuruluşunda aranılacak koşulları ve nitelikleri yönetmelikle belirlenen yerdir. Bu bağlamda antrepo rejimi, ithalat vergilerine ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmamış ve serbest dolaşıma girmemiş eşya ile gümrük antrepasına alınması halinde ihracata ilişkin önlemlerden yararlanabilecek serbest dolaşımda bulunan eşyanın, gümrük antrepasına konulmasına ilişkin hükümleri içermektedir (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 93. Md.).

Bu rejimde eşyaya ilişkin ticaret politikası önlemleri uygulanmaz ve vergiler teminata bağlanarak eşyanın güvenli şekilde beklemesi, gerektiği durumlarda serbest dolaşıma sokulması veya ihracat işlemlerinin gerçekleştirilmesi süreci yönetilir.

2.2.4.4. Dahilde İşleme Rejimi

Dahilde işleme rejimi, gümrük mevzuatı açısından iki şekilde uygulaması bulunmaktadır. Birinci Şartlı Muafiyet Sistemi kapsamında dahilde işleme rejimi, ikincisi geri ödeme sistemine tabi dahilde işleme rejimidir.

Şartlı muafiyet sisteminde; eşya geçici ithalat edilir. Söz konusu eşya serbest dolaşımda bulunmayan eşya statüsünde olup, ithalde alınması gereken vergilerin teminata alındığı, ticaret politikası önlemlerinin uygulanmadığı, eşyanın işlem görmüş ürünler şeklinde ihracı halinde, teminat iadesinin yapıldığı uygulamadır.

Geri ödeme sisteminde; eşyanın serbest dolaşıma giriş rejimi prosedürünün uygulanarak ithalde alınması gereken vergilerin tahsil edildiği, eşyaya ilişkin ticaret politikası önlemleri ve diğer standart işlemlerin uygulandığı, üretim süreci sonucu elde edilen bitmiş ürünün ihracı halinde, ithalde tahsil edilen vergilerin geri verildiği uygulamadır.

2.2.4.5. Gümrük Kontrolü Altında İşleme Rejimi

Serbest dolaşıma girmemiş eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesinde, ithalat vergilerine veya ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, niteliğini veya durumunu değiştiren işlemlere tabi tutulmaları ve bu işlemlerden elde edilen ürünlerin gümrük vergileri üzerinden serbest dolaşıma girmelerine ilişkin hükümlerin uygulandığı rejimdir. (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 123. Md.).

Bu rejimde eşya serbest dolaşımda bulunmamakta ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmamaktadır. İşleme faaliyeti sonucu elde edilen ürün serbest dolaşıma girmektedir. İşlenmiş ürünün ithalat vergilerinin, bünyesinde bulundurduğu

eşyaların ithalat vergisinden daha düşük olduğu durumlarda kullanılarak avantaj sağlamaktadır.

2.2.4.6. Hariçte İşleme Rejimi

Hariçte işleme rejimi, serbest dolaşımdaki eşyanın hariçte işleme faaliyetlerine tabi tutulmak üzere Türkiye Gümrük Bölgesinden geçici olarak ihracı ve bu faaliyetler sonucunda elde edilen ürünlerin ithalat vergilerinden tam veya kısmi muafiyet suretiyle yeniden serbest dolaşıma girişine ilişkin hükümlerin uygulandığı rejimdir. (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 135. Md.).

Rejimin işleyişindeki temel mantık eşyanın üzerinde bir değişikliğe uğramasının gerçekleşmesidir. Örneğin; Türkiye’de serbest dolaşımda olan bir cep telefonun bozulması ve ülke içinde tamirinin mümkün olmaması hali ya da satış sözleşmesine göre gönderici tarafından tamirinin üstlenildiği bir durumda söz konusu cep telefonunun ihraç edilip, tamiri müteakip ülkeye girişinde kısmi/tam muafiyet hükümlerinin uygulanmasıdır. Söz konusu örnekte tamir için gönderilen cep telefonun yerine (işlem görmüş ürün) doğabilecek olumsuzlukları bertaraf etmek için ikame ürün temin edilebilir. İşte bu duruma da standart değişim sistemi adı verilmektedir.

2.2.4.7. Geçici İthalat Rejimi

Geçici ithalat rejimi, serbest dolaşıma girmemiş eşyanın ithalat vergilerinden tamamen ya da kısmen muaf olarak ve ticaret politikası önlemlerine tabi tutulmaksızın, Türkiye Gümrük Bölgesi içinde kullanılması ve bu kullanım sırasındaki olağan yıpranma dışında, herhangi bir değişikliğe uğramaksızın yeniden ihracına olanak sağlayan hükümlerin uygulandığı rejimdir (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 128. Md.).

Bu rejimde eşya herhangi bir işleme faaliyetine tabi tutulmamakta, eşyanın sadece yurt içinde kullanılması ve üzerinde ya da formunda herhangi bir değişikliğe uğramaksızın yeniden ihraç edilmesi hedeflenmektedir. Geçici ithalat rejimi uygulama

açısından iki farklı şekilde hareket alanı bulmaktadır. Birincisi tam muafiyet suretiyle geçici ithalat rejimi, ikincisi ise kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat rejimidir.

Kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat, eşya serbest dolaşıma giriş rejimine tabi tutulması halinde alınması gereken vergilerin %3'ünün tahsil edildiği ve rejim boyunca geçen her ay için bu işlemin tekrarlandığı uygulamadır.

2.2.4.8. İhracat Rejimi

İhracat rejimi, serbest dolaşımda bulunan eşyanın ihraç amacıyla Türkiye Gümrük Bölgesi dışına çıkışına ilişkin hükümlerin uygulandığı rejimdir. İhracat, ticaret politikası önlemleri ve gerektiği takdirde ihracat vergileri de dahil olmak üzere çıkış işlemlerine ilişkin hükümlerin uygulanmasıyla gerçekleştirilir (4458 Sayılı Gümrük Kanunu, 2000: 150. Md.). İhracat rejimi serbest dolaşımda bulunan bir eşyaya uygulanır. Buna karşın bir de yenide ihracat kavramı mevzuatta yer almaktadır. Bu iki kavram (ihracat ve yeniden ihracat) arasındaki temel fark ise yeniden ihracata konu eşyanın serbest dolaşımda olmayan eşya statüsünde bulunmasıdır.

2.3. Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü

Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü (YYS), ülkemiz mevzuatında 2013 yılı itibarıyla yer bulmuştur. Gerek Avrupa Birliği ile ilişkiler gerekse de Gümrük Birliği kapsamındaki iş birliği bu yönde atılım yapılmasını zaruri kılmıştır. YYS kavramının Avrupa Birliği ülkeleri nezdinde karşılığı Authorized Economic Operator (AEO) olup, temelleri 2005 yılında atılmış ve 2008 yılı itibarıyla da uygulama alanı bulmuştur. Bilindiği üzere 11 Eylül terör saldırıları sonrasında uluslararası ticaret güvenliği daha önemli bir hale gelmiştir. Söz konusu YYS uygulaması, güvenlik risklerini minimize etmek, risksiz yahut görece az riskli şirketleri belgelendirmek suretiyle gümrüklerde etkinlik, etkililik ve verimliliği artırmak ve denetim fonksiyonunu daha yüksek riskli şirketlere işletmek amacıyla getirilmiştir. Bu sayede firmaların mal ve hizmet ticareti açısından daha hızlı aksiyon almaları, mevcut prosedürlerin basitleştirilmesi ve gümrük idareleri ile paydaş hale getirilerek gümrükten firmaya ortaklık olarak

tanımlanması söz konusu olmuştur. Çünkü dünyanın her yerinde gümrük idareleri ticaret akışlarını kontrol etmek, güvenliği sağlamak ve oluşabilecek riskleri bertaraf etmek rollerine sahiptir. Bu roller yerine getirilirken küresel ticaret hacminin artması ile birlikte destekleyici unsurların varlığına ihtiyaç duyulmuş ve gümrüklerdeki iş yükünün azaltılması için paydaş olarak YYS kavramı geliştirilmiştir (Sağlam, Ertürk, Tepe, 2019: 166-167).

YYS'nin Türkiye uygulamasında paydaş olarak tanınan taraflar arasında ihracatçılar, ithalatçılar ve uluslararası taşımacılar yer alırken; AB, Hindistan, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri'nde antrepo işletmecileri ile terminal/liman işletmecileri gibi diğer tedarik zinciri paydaşları da kapsamaktadır (Dünya Gümrük Örgütü, 2018).

Tezimizin bu bölümünde YYS kavramının Gümrük Kanunu ve Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği (GİKY) ışığında YYS'nin ne olduğu, firmaların bu statüye sahip olması için taşıması gereken şartların neler olduğu, sağladığı faydalar, firmalara yüklediği sorumluluklara değinilecektir.

2.3.1. Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü Nedir?

YYS, güvenilirlik, ticari kayıtların güvenilirliği ve izlenebilirliği, mali yeterlilik ve emniyet ve güvenlik koşullarını sağlayan, serbest bölgeler dahil Türkiye Gümrük Bölgesinde yerleşik ve en az üç yıldır faaliyette bulunan gerçek ve tüzel kişiler ile kamu kurum ve kuruluşlarına basitleştirilmiş uygulamalardan ve Türkiye Gümrük Bölgesine eşya giriş ve çıkışı sırasında yapılan emniyet ve güvenlik kontrollerine ilişkin kolaylıklardan yararlanma imkânı sunan bir mekanizmadır. Kamu kurumları için yukarıda sayılan ve aşağıda ayrıntılarına yer verilecek olan dört koşulun sağlanmasında istisna getirilmiş olup, şartların sağlanmasına gerek bulunmamaktadır (GİKY, 2014: 4,9 Md.).

Söz konusu koşullar bir bütün halinde düşünülmeli, birinin sağlanmaması halinde sertifika sahibi olmak mümkün değildir.

2.3.1.1. Güvenilirlik Koşulu

Firmaların hem devlet nezdinde hem de ticaret yapacakları diğer firmalar nezdinde muteber olmaları ön koşuldur. Bu muteberlik;

- Firmaların ve dolayısıyla firma ortaklarının ve temsilcilerinin kanunda tahdidi olarak sayılan belirli suçları işlemiş olmak,
- Kanunda yer alan 234 ila 239. Maddeleri arasındaki konular sebebiyle belirlenen oranda para cezası almamış olmak,
- Gümrük mevzuatı ve Vergi mevzuatı uyarınca kesinleşmiş vergi ve cezanın bulunmaması,
- Başvurudan geriye yönelik 1 yıl içinde gümrük idaresinde en az 100 adet beyan kapsamında işlem yapılmış olması ile sağlanmaktadır (GİKY, 2020: 5. Md.).

2.3.1.2. Ticari Kayıtların Güvenilirliği ve İzlenebilir Olması Koşulu

Firmaların ticari kayıtlarının güvenilir ve izlenebilir olması bir denetim ve gözetim mekanizmasının her zaman işlemesi açısından var olan bir koşuldur. Bir firmanın ticari kayıtlarının güvenilebilir ve izlenebilir olması aşağıdaki durumları karşılamasıyla mümkün olmaktadır.

- Ticarete ve taşımaya ilişkin kayıtların yapılacak denetimlerde gerçekliği ortaya koyabilecek şekilde olması ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak tutulması,
- Ticarete konu eşyanın şüpheye yer vermeyecek şekilde gösterilmesi ve tüm eşya hareketlerinin kayıt altına alınması,
- Söz konusu kayıtların fiziki veya elektronik olarak gümrük idaresinin erişebilmesinin sağlanması,
- Gümrük idaresinin gerekli gördüğü gümrük kontrolleri için uygun ortamı sağlaması,
- Serbest dolaşımda olan ve olmayan eşya ayrımını gözetken bir lojistik kayıt sistemine (stok ve depolama kayıt sistemi, muhasebe sistemi ve benzerleri) sahip olması,

- Firmaların kanun dışı ve usulsüz işlemlerinin tespitine yarayan, eşya akışını ve iç kontrol mekanizmasının dahil olduğu idari bir organizasyona sahip olunması,
- Hem gümrük işlemlerinin mevzuata uygun olmasını hem de eşyanın gümrük idaresine doğru beyan edildiğini saptayan kurum için mekanizmaya sahip olunması, ayrıca gümrük işlemlerinin cari kontrollerinin yapılması ve yapılan işlemleri geriye doğru kontrollerinin sağlanması,
- Gümrük mevzuatına aykırı bir husus tespit edildiğinde gümrük idaresinin bilgilendirilmesi,
- Tüm beyanların, beyanın gerçekleştiği yılın sonundan itibaren beş yıl süreyle saklanması,
- Bilgi ve kayıtların arşiv kayıtlarının tutulmasını,
- Bilgisayar sistemini yetkisiz girişlerden korumaya ve verilerini güvenceye almaya yönelik uygun bilişim teknolojisi güvenlik önlemlerine sahip olunmasını ifade eder (GİKY, 2020: Md. 6).

2.3.1.3. Mali Yeterlilik Koşulu

Firmanın mali yapısının başvuru yılından önceki 3 yıl esas alınarak, yeminli mali müşavir tarafından olumlu görüşle rapora bağlanmış olması gerekmektedir. Mali yeterlilik olarak kıstas alınan ölçü firmanın taahhütlerini karşılamaya yeterli bir mali durumda bulunması ve hakkında iflas ya da konkordato işlemlerinin başlamamış olmasını ifade etmektedir (GİKY, 2020: Md. 7).

2.3.1.4. Emniyet ve Güvenlik Koşulu

Emniyet ve güvenlik koşulu üretim bandı, çalışan, tesis ve tedarik zinciri süreci dahil riskleri minimize etmeyi amaçlayan ve söz konusu koşulların aşağıda sayılan durumların varlığı ile kabul edildiği varsayılan durumdur. Buna göre bir firmanın emniyet ve güvenlik koşulları aşağıda sıralanmıştır:

- YYS kapsamında kullanılan yapıların izinsiz girişleri önleyecek nitelikte olması.

- Firmanın eşyalarını yükleyeceği yerlere, sevkiyat ve kargo alanlarına, taşıma araçlarına yetkisiz girişleri önlemek üzere erişim kontrol tedbirlerini almış olmak.
- Herhangi bir eşyanın değiştirilmesini, kaybını veya yabancı eşya eklenmesini önleyecek tedbirleri almış olmak.
- Eşyanın konulması için uygun görülen yerleri gümrüğün denetimini kolaylaştıracak şekilde düzenlemiş olmak.
- Yasaklama ve kısıtlamalara tabi eşyaları diğer eşyadan ayıracak bir iş akışını oluşturmuş olmak.
- Firmanın iş yaptığı kişi ve firmaların kimliklerini tespit eden ve bu kişi ve firmaların alması gereken emniyet ve güvenlik tedbirlerinin alıp almadıklarının kontrolüne yönelik önlemleri almak.
- Güvenlik bakımından hassas pozisyonlarda görev yapan personel hakkında işe başlama öncesi ve sonrasında belirli aralıklarda güvenlik araştırması yapmak ve firmada çalışanlardan kaynaklı ortaya çıkabilecek risklere karşı güvenlik tedbirleri alıyor olmak.
- İlgili personelinin arz zinciri güvenliği ile ilgili eğitim programlarına aktif olarak katılımını sağlamak (GİKY, 2020: Md. 8).

2.3.2. YYS Başvurusunda Aranılan Belgeler

YYS başvurusunda bulunacak firmalar aşağıda belirtilen belgeleri bağlı bulundukları Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüklerine ibraz etmekle mükelleftir.

- Başvuru formu,
- Soru formu,
- Adli sicil kayıt belgeleri,
- Türkiye genelinde kesinleşmiş sosyal güvenlik prim borcu bulunmadığını tevsik edici belge,
- Vergi mevzuatı açısından kesinleşmiş vergi borcu bulunmadığı veya borcun varlığı halinde bu borcun teminata bağlandığını, yapılandırıldığını, tecil

edildiğini, taksitlendirildiğini veya mahsup talebi kabul edildiğini gösterir yazı aslı,

- Şirketin mali yapısını gösterir yeminli mali müşavir tarafından hazırlanan olumlu raporun aslı veya noter onaylı örneği,
- ISO 9001 ve ISO 27001 sertifikalarının aslı veya onaylı örneği,

2.3.3. Başvuru Süreci ve Sonuçlanması

YYŞ başvuruları, başvuru belgeleri ile birlikte yönetmelikte belirtilen Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüklerine yapılır. Kamu kurum ve kuruluşları için yetkili bölge müdürlüğü Orta Anadolu Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğüdür (GİKY, 2020: Md.11). Bu süreç; ön inceleme, yerinde inceleme ve nihai değerlendirme şeklindedir.

Ön inceleme; başvurunun ön incelemesi ilgili Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğünce en geç 15 iş günü içinde yapılır. Yapılan ön inceleme neticesinde 6. Maddenin (a) ila (h) bentleri ile 8.maddede sayılan durumlar dışında kalan koşulların tümünün sağlandığı kanaatine varılması halinde ön inceleme değerlendirme formu düzenlenir ve başvuru formu ile birlikte 5 iş günü içerisinde Ticaret Araştırmaları ve Risk Değerlendirme Genel Müdürlüğüne intikal ettirilir (GİKY, 2020: Md.12).

Yerinde İnceleme; Ticaret Araştırmaları ve Risk Değerlendirme Genel Müdürlüğünce incelenen bilgi ve belgeler, yerinde inceleme yapmak üzere Sonradan Kontrol Yetkilisine tevdi edilir. Bu bakımdan sonradan kontrol yetkilisi Ticaret Müfettişleridir. Sonradan kontrol yetkilisi tarafından 6. Maddenin a ila h bentleri ile 8.maddede sayılan koşulların sağlanıp sağlanmadığı 90 iş günü içerisinde incelenir. Belirtilen koşulların sağlanmadığının tespiti halinde, başvuru sahibi tarafından taahhütte bulunulması halinde 90 iş gününe kadar ek süre tanınabilir. Ek süre bitimini müteakip 20 iş günü içinde sonradan kontrol yetkilisi tarafından yapılan inceleme sonucunda yerince inceleme değerlendirme formu düzenlenerek Genel Müdürlüğe gönderilir (GİKY, 2020: Md.13).

Değerlendirme; Ticaret Araştırmaları ve Risk Değerlendirme Genel Müdürlüğü, sonradan kontrol yetkili tarafından intikal ettirilen rapor doğrultusunda 10 iş günü

içerisinde değerlendirmede bulunur. Değerlendirme sonucunun olumlu olması halinde durum yetkili bölge müdürlüğüne iletilir. Sürecin olumlu olarak tamamlanmasını müteakip YYS belgesi “TR/AEOF” ibaresi ile ilgili bölge müdürünce imzalanarak hak sahibine verilmek üzere düzenlenir. Söz konusu yetkilendirilmiş yükümlü sertifikası “yıl/düzenleyen bölge müdürlüğünün bulunduğu ilin trafik kodu/sıra numarasını” içerecek şekilde (Örneğin; TR/AEOF/22/34/0023) düzenlendiği tarihten sonraki ilk iş gününden itibaren süresiz olarak geçerlidir (GİKY,2020: 13,15,17. Md.).

2.3.4. Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsünün Sağladığı Avantajlar

YYS, firmalara rekabet gücü, itibar, güven ve maliyet avantajı sağlamaktadır. Bu bakımdan avantaj olarak görülün unsurlar ismen tahdidi olarak sayılacak, daha sonra III. Bölümde yer alan yetki devri bölümünde illiyet bağı kurulmak suretiyle ayrıntılarına yer verilecektir. Sağlanan avantajları Basitleştirilmiş Uygulamalar, Beyanın Kontrolüne İlişkin Kolaylaştırmalar ve Emniyet ve Güvenlik Kontrollerine İlişkin Kolaylaştırmalar olarak üçlü bir ayrıma tutmak mümkündür.

Bu bağlamda;

Basitleştirilmiş Uygulamalardan kastedilen;

- Eksik beyan usulü,
- Kısmi teminat uygulaması,
- Götürü teminat uygulaması,
- Onaylanmış ihracatçı yetkisi kapsamında;
 - ✓ A.TR dolaşım belgesi düzenleyebilme izni,
 - ✓ Eşyanın kıymetine bakılmaksızın fatura beyanı veya Eur.Med fatura beyanı düzenleyebilme izni,
 - ✓ İhracatta yerinde gümrükleme izni
- İzinli gönderici yetkisi,
- İzinli alıcı yetkisi,
- İthalatta yerinde gümrükleme izni.

- Eşya türüne göre sınırlama olmaksızın, taşıt üstü işlemde yararlanabilme,
- Gümrük Yönetmeliğiyle belirlenmiş eşyanın ithalinde 6 ay öncesine kadar alınmış tahlil raporu ibraz edebilme,
- Gümrük Yönetmeliğiyle belirlenmiş eşyayı tahlil sonuçları alınmadan teslim alabilme,
- Konşimentosu ibraz edilemeyen petrol ve türevlerini konşimento ibrazından önce teslim alabilme,

Beyanın Kontrolüne İlişkin Kolaylaştırmalardan kastedilen;

- Yeşil hat uygulaması (taşıt üstü işlemler dahil),
- Beyannamelerin belge kontrolüne tabi tutulması halinde kontrollerin öncelikle yapılması,
- Beyanname kapsamı eşyanın muayeneye tabi tutulması halinde muayenenin öncelikle yapılması,

Emniyet ve Güvenlik Kontrollerine İlişkin Kolaylaştırmalardan kastedilen;

- Azaltılmış zorunlu bilgilerden oluşan özet beyan verme kolaylığı,
- Özet beyana ilişkin yapılacak gümrük kontrollerinin azaltılması veya bu kontrollerin öncelikle yapılması,
- İzinli gönderici olmaları koşuluyla, sınır kapılarından öncelikli geçiş hakkı uygulamasından yararlanma izni.

Sertifika kapsamı tanınan hak ve uygulamalardan yalnızca sertifikanın geçerli olduğu sürede sertifika sahibi firmalar yararlandırılır. Söz konusu hak ve yetkiler başkalarına devredilemezler (GİKY,2020: 4. Md.).

YYs sahibi firmalar yapılan bu üçlü ayırmada sayılan kolaylıklardan bir kısmı için hiçbir talepte bulunmasına gerek kalmadan yararlanabilirken, bir kısım kolaylıklar için ayrıca talepte bulunmak ve gerekli şartları yerine getirmek zorundadır.

Hiçbir talebe bağlı kalmaksızın yararlanılabilecek kolaylıklar;

- Eksik beyan usulü,

- Kısmi teminat uygulaması,
- Yeşil hat uygulaması (taşıt üstü işlemler dahil),
- Beyannamelerin belge kontrolüne tabi tutulması halinde kontrollerin öncelikle yapılması,
- Beyanname kapsamı eşyanın muayeneye tabi tutulması halinde muayenenin öncelikle yapılması,
- Azaltılmış zorunlu bilgilerden oluşan özet beyan verme kolaylığı,
- Özet beyana ilişkin yapılacak gümrük kontrollerinin azaltılması veya bu kontrollerin öncelikle yapılması,
- İzinli gönderici olmaları koşuluyla, sınır kapılarından öncelikli geçiş hakkı uygulamasından yararlanma izni.

Ayrıca talepte bulunmak ve ek koşulları sağlamak kaydıyla yararlanılabilecek kolaylıklar;

- Götürü teminat uygulaması,
- A.TR dolaşım belgesi düzenleyebilme izni,
- Eşyanın kıymetine bakılmaksızın fatura beyanı veya Eur.Med fatura beyanı düzenleyebilme izni,
- İhracatta yerinde gümrükleme izni
- İzinli gönderici yetkisi,
- İzinli alıcı yetkisi,
- İthalatta yerinde gümrükleme izni.

Yetkilendirilmiş yükümlü statüsü sahiplerine sağlanan bir diğer statü de YYS-I ve YYS-II statüleridir.

YYS-I Statüsü; YYS sahiplerine, imalatçı olmak, başvurudan önceki bir yıl içinde ortalama en az 50 işçi istihdam etmek ve beş milyon dolar ihracat yapmak ya da imalatçı olmak ve asgari 10 milyon ABD doları tutarında ihracat yapmak şartlarının birlikte sağlanmış olması kaydıyla verilir.

YYS-II Statüsü; YYS sahiplerine, imalatçı olmak, başvurudan önceki bir yıl içinde ortalama en az 30 işçi istihdam etmek ve asgari 1 milyon ABD doları tutarında

ihracat yapmak ya da imalatçı olmak ve asgari 5 milyon ABD doları tutarında ihracat yapmak şartlarının birlikte sağlanmış olması kaydıyla verilir.

Söz konusu statülerin ilave avantajları ise; normal YYS sahibi firmalara göre eşyaların daha az kontrol ve muayeneye tabi tutulmasıdır.

YYS sahibi olan ancak YYS-I statüsüne sahip olmayan kişilerin izinli alıcı tesislerinde ithalat işlemlerini gerçekleştirmek istemeleri halinde YYS-I statüsünü haiz olmak gerekmektedir. Ayrıca izinli alıcı ve ithalatta yerinde gümrükleme yetkilerinden yararlanmak için de YYS-I statüsüne sahip olmak gerekmektedir.

Dolayısıyla mevzuatın sağladığı bu avantajların bir de dış dünyada yansımalarını irdelemek gerekmektedir. Şöyle ki; getirilen kolaylıkların uygulanması ile birlikte firmalara uluslararası alanda itibar ve güvenin artması, uzun dönemli planlama yeteneğinin geliştirilmesi, emniyet ve güvenlik seviyelerinin artırılması nedeniyle hırsızlık ve kayıpların azalması, eşyaların naklinde meydana gelen hasarların azalması, ihracata ilişkin beyannamelerle sınırlı olmak üzere gümrük müşavirliği asgari ücret tarifesinde %25 indirim sağlanması olarak sıralanabilir.

Firma açısından dezavantajlı/zorlu haller de meydana gelmektedir. Bu bakımdan soru formlarının uzun ve karışık yapıda olması, süreç için gerekli şirket içi prosedürlerinin hazırlanması, sürecin kendi bünyelerinde yönetilmesi halinde çalışanlarının eğitime tabi tutulması gerekmesi, muhasebe sistemlerinin, arşiv düzenlemelerinin, güvenlik için gerekli kamera vb. altyapı unsurlarının hazırlanması ilave masraflar doğurabilmektedir.

Firmalar açısında meydana gelen kolaylıklar, aynı zamanda gümrük idarelerine de fayda unsuru olarak yansıyabilmektedir. Gümrük idaresinin iş yoğunluğunu hafifletmesi, gümrük idaresinin kaçakçılıkla mücadele ve riskli operasyonlara yoğunlaşabilmesi, gümrüklü sahalarda meydana gelen sıkışıklık ve yoğunluğun azalması, güvenli firmalar olarak kabul edilen YYS sahibi firmalara ilişkin işlemlere ayrılacak olan zaman ve enerjinin riskli alanlara yayılması sağlanan faydalar arasında bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YETKİLENDİRİLMİŞ YÜKÜMLÜ STATÜSÜ BAĞLAMINDA YETKİ DEVİRİ

Yeni kamu yönetimi anlayışı ile kamu idareleri ve özel sektör kuruluşları arasında birtakım gelişmeler ve genişlemeler meydana gelmiştir. Her iki sektörün farklı dinamiklere sahip olması bu iki sektörün birlikteliğine engel olmamıştır. Çünkü kamu otoritelerinin piyasa temelli pratik uygulamalar ile entegre olması hem kamu otoriteleri hem de özel sektör arasında kazan-kazan durumu oluşturmaktadır. Bu bağlamda inceleme konumuzu oluşturan YYS, YKY anlayışının dış dünyadaki tezahürü olarak değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde açıklandığı üzere gümrük idareleri ve firmalar görev itibarıyla birbirini tamamladığından aynı örgüt içinde bir vücudun önemli iki uzvu olarak nitelendirilmiştir. Gözetim ve denetim yetkisinin her halükârda gümrük idaresi uhdesinde tutulduğu ancak güvenlik, emniyet, mali yeterlik, ticari kayıtların izlenebilir olması halinde bir takım kolaylık ve avantajlardan yararlanılmasına imkân veren YYS gümrük idarelerinden firmalara ortaklık getirmekte ve firmaların tıpkı bir gümrük idaresi gibi hareket etme imkanı elde etmektedir. Bu durum kamu sektöründen özel sektöre birtakım yetkilerin devri olarak değerlendirilmiştir.

Bu bölümde yetkinin ne olduğu, yetki teorileri, yetki devrinin tanımı ve faydalarına değinilecek olup, konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla üst merci gümrük idareleri, ast merciin ise YYS sahibi firmalar olarak belirlenmiştir. YYS sahibi firmaların müstakil olarak bir gümrük idaresi gibi hareket etme imkanları ile bu firmalara sağlanan avantajların ve kolaylıkların neler olduğuna ilişkin başlıklar yetki devri perspektifinden incelenecektir.

3.1. Yetki Kavramı

Organizasyon veya örgütleri bir arada tutan çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu bağlamda yetki, örgütlerin dağılmamasını ve sağlıklı şekilde var olmasını sağlayan bir

etmemidir. Dolayısıyla yetki, örgütü bir arada tutan karar verme ve emretme haklarını da kapsamaktadır. Bir başka tanıma göre ise yetki kavramı, örgütün amaçlarını nasıl başaracağı konusuna ışık tutan ve örgütsel davranışı anlamamıza yardımcı olan bir araçtır (Erdost, 1996: 333).

Yetki, bir varoluş ve devamlılığı öne çıkaran bir kavram olup, çeşitli kaynaklardan beslenmektedir. Bu kaynaklar Biçimsel Yetki Teorisi, Kabul Teorisi ve Bilgisel Yetki Teorisidir.

Biçimsel Yetki Teorisi, yetkinin kanun ve yönetmelik gibi düzenleyici işlemlerden kaynaklandığını ve örgütün en üstünden başlayarak en alta doğru azalarak devam ettiğini savunmaktadır. Yetki, bulunulan pozisyona atfedilir ve her kim o pozisyonda ise yetkiyi kullanma hakkını elinde bulundurmaktadır. Örneğin bir firma/örgüt içindeki ortakların yetkilerini yönetim kuruluna devretmesi, yönetim kuruluna devredilen yetkilerin ise sırayla genel müdürden başlayıp, en alta kadar azalarak eder (Ertürk, 1998: 105).

Weber yetki (otorite) yaklaşımını üç kategoriye ayırır (Türkmen, 1996: 72):

- Geleneksel Yetki: Çok eski geleneklere ve örgütselleşmiş inanca dayalı olan yetkidir. Dinsel inançların, yasaların ya da toplumsal mitlerin yetkisi bu kategoriye oluşturur.

- Yasal- Ussal Yetki: Kuralların yasallığına ve bu kurallara göre yönetimi elinde tutanların emir verme hakkına inanmaya dayanan yetki biçimidir. Burada yetkinin anlamı bir lider ya da patronun ne yaptığına bağlıdır.

- Karizmatik Yetki: Bu otorite, bir müritler topluluğunun bir bireyin kutsallığına ya da kahramanca gücüne ya da yarattığı düzene olağandışı biçimde kendilerini adayışlarına dayalıdır.

Kabul teorisine göre yetki, astların kabulü ile gerçekleşen bir organizasyondur. Chester Bernard'a göre bir kimsenin yetkiye sahip olması, üst yönetimin o kimseye belirli hakları vermesiyle değil, o kişinin astlarının, verilen emirlere uyup uymamalarıyla belirlenir. Haberleşme ile yetkiyi ilişkilendiren bu görüşe göre, bir yönetici ancak, astları kendisinin verdiği emirleri (mesajları) kabul edip yapıyorsa yetki sahibidir. Yöneticiye üst kademe tarafından hak verilmiş bile olsa, bunun uygulamaya konabilmesi astların kabulüne bağlıdır” (Koçel, 1993: 315; Haiman, Scott ve Connor, 1978: 143).

Bilgisel yetki teorisi ise; yetkinin herhangi bir kişiye ya da makama bağlı olmaksızın kişinin yeteneğine ve yeterliliğine bağlı olarak vücut bulmasıdır. Bu yetki hiyerarşik kademelere bağlı olmayıp, akıl, zekâ, tecrübe, öğrenme arzusu gibi kişisel özelliklerle ilintidir. (Özalp,1984: 15) Diğer bir deyişle bilgisel yetki, bir kimsenin yetkisinin kabul edilmesi, bir bakıma o kimsenin becerisinin ve teknik bilgisinin kabul edilmesi demektir (Ertürk, 1998: 105).

YKY anlayışı çerçevesinde YYS, Bilgisel Yetki Teorisi'ne dayanmaktadır. Bu minvalde yetkiyi alan firmalar kendi yeterlik seviyelerini ispat ederek birtakım kolaylıklar ve rekabet avantajları elde etmektedirler. Dolayısıyla yetki devrinin inceleneceği bir sonraki bölümde yetkinin kaynağı Biçimsel Yetki Teorisi'ne dayandırılmıştır.

3.2. Yetki Devri Kavramı

Yetki devri, modern yönetim tekniklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. YKY'nin gelişerek popüleritesinin ve etki alanının artması yetki devri kavramını önemli bir noktaya taşımıştır. Bu durum hem kamu sektörü hem de özel sektör yönetim tekniklerinde etkinliğin ve verimliliğin artması için yetki devrinin bir araç olarak kullanılmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Wels'e (1993: 28) göre yetki devri, örgütte bulunan bazı önemli görev ve sorumlulukların astlara devredilmesidir. Basit, rutin ya da önemli addedilmeyen görevlerin dağıtılması yetki devri sayılmamaktadır (Wels, 1993: 12). Genel olarak yetki devri, bir yöneticinin sahip olduğu karar verme ya da icra etme hakkının astlarına vermesi ve bu yetkilerin kullanım hakkına ilişkin kararın astlar tarafından icra edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Koçel vd., 1991: 100).

YKY anlayışı sonrasında meydana gelen ve literatürde önemli bir yer kaplayan yönetişim kavramının gelişmesi ile yetki devrinin klasik anlamdaki sert ve keskin hatları törpülenmiştir. Uluslararası ticaretin hızla genişlemesi ve dünyanın global bir köy olarak tanımlanması firmaların yenilikçi bakış açılarını geliştirmelerini gerekli kılmıştır. Bu süreçte devlet ve özel sektör birlikteliğini farklı platformlarda göstermektedir.

1980 sonrası neo- liberal politikaların uygulanmaya başlaması nedeniyle gümrük işlemlerini tek başına devletlerin ya da tek başına firmaların gerçekleştirilmesi ve geliştirmesi mümkün olmamaktadır. Ticaretin hem devlet nezdinde hem de özel sektör nezdinde hızlı, etkin ve verimli olarak gerçekleşmesi açısından teknolojik altyapıların geliştirilmesi ile nitelikli, yetenekli ve uzman iş gücünün yetiştirilmesi/iyileştirilmesi amaçlanmıştır.

Bu bağlamda işlemlerin daha hızlı sonuçlanmasını amaçlayan, maliyet avantajı sağlayan ve rekabet gücünü artıran YYS müessesesi, YKY anlayışı ile önemli bir araç olarak kullanılan yetki devrinin bir çıktısı olarak değerlendirilmektedir.

3.3. Yetki Devri Sayesinde YYS Sahibi Firmaların Elde Ettiği Avantaj ve Kolaylıklar

YYS, güvenlik esaslı politikaları güçlendirmek isteyen bir yapıya sahiptir. Güvenlikten kasıt firmaların hem fiziki mekanlarının kontrol edilebilirliği hem de ticari kayıtlar ve mali yapılarıdır. Bu bağlamda bahse konu hususların ulusal mevzuatta Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği ile sınırları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ise; tezimizin 2.3.4. bölümde ismen zikredilen kolaylıklardan bahsedilecektir.

3.3.1. Eksik Beyan Usulü

İthalat işlemlerinin tamamlanması için gümrük beyannamesine eklenmesi gereken belgeler mevzuatta tahdidi olarak sıralanmıştır. Normal şartlar altında gümrük beyannamesine eklenmesi zorunlu belgeler olmaksızın işlemler sona erdirilmemektedir. Ancak YYS sahibi firmalarca Gümrük Yönetmeliği'nin 143,154 ve 163'üncü maddeleri saklı kalmak kaydıyla; fatura, A.TR. dolaşım belgesi, menşe ispat belgeleri, navlun ve sigorta poliçesi ve işlenmiş tarım ürünleri analiz sonuç raporları tescil anında hazır olmakla birlikte temin edilmemesi halinde beyanname tescilin tarihinden itibaren bir ay içerisinde beyannamenin tescil edildiği gümrük idaresine ibrazını mümkün kılmaktadır (GİKY, 2014: 19,20. Md.).

Ancak, söz konusu belgelerin belirlenen süre zarfında ibraz edilmemesi halinde YYS belgesinin askıya alınması ve bu belgeye istinaden sağlanan kolaylıklardan yararlandırılmasının önünün kesilmesi gündeme gelmektedir.

YYS sahibi olmayan bir firma için eksik belge ile gümrük işlemlerini tamamlamak mümkün olmadığı halde statü sahibi firmalara sağlanan bu kolaylık firmaların zaman kazanmasına ve rekabet avantajını ellerinde bulundurulmasına olanak sağlamıştır. Söz konusu eksik beyana konu belgelerin ibraz edilmeme hallerinde ise müeyyide uygulama hali ile yetki verenin denetimi elinde bulundurma sorumluluğunu sağlamış olduğu görülmektedir.

3.3.2. Kısmi Teminat Uygulaması

Teminat, kamu otoritesinin ileride tahakkuk etmesi muhtemel kamu alacaklarının tahsilini güvence altına alma nedeniyle oluşturulmuş bir sistemdir.

Kısmi teminat uygulamasında, YYS sahibi firmaların gümrük antrepo, gümrük kontrolü altında işleme ve geçici ithalat rejimlerine tabi tutulan eşya için teminat alınması öngörülmesi halinde, ithalat vergilerinin yüzde onu oranında, dahilde işleme rejimi kapsamında ise yüzde bir oranında teminat alınmasını ifade eder (GİKY, 2014: 27. Md.).

Söz konusu kısmi teminat uygulaması firmalara mali avantaj sağlayarak, nakit akış pozisyonlarını güçlendirmelerine katkı sağlamaktadır.

3.3.3. Götürü Teminat Uygulaması

Götürü teminat sistemi, eşyanın gümrük vergilerinin teminata bağlanmasını gerektiren bir gümrükçe onaylanmış işlem veya kullanıma tabi tutulduğu durumlarda, her bir işlem için ayrı ayrı teminat verilmesi yerine, teminata bağlanması gereken tutardan bağımsız olarak ve herhangi bir düşün yapılmadan bir yıl boyunca kullanılmasıdır. Götürü teminattan yararlanılması için YYS sahibi firmaların ayrıca talep etmeleri ve gerekli koşulları sağlamaları şarttır. Söz konusu teminat 4760 sayılı

Özel Tüketim Vergisi Kanununun I sayılı listesinde yer alan eşyaya ilişkin kamu alacakları dışındaki tüm kamu alacakları için geçerlidir (GİKY, 2014: 32-33. Md.).

Götürü teminattan yararlanmak isteyen sertifika sahipleri tarafından verilmesi gereken teminat tutarı, başvuru sahibi firmanın sertifikanın düzenlenmesi için bildirimin yaptığı ayın ilk gününden geriye dönük bir yıl içerisinde gerçekleştirdiği gümrük işlemlerine ilişkin olarak teminata konu olan gümrük vergilerinin toplam kıymetinin yüzde onu olarak belirlenir. Ancak belirlenen tutar dahilinde işleme rejimini kapsamaması halinde iki yüz elli bin avrodan, dahilinde işleme rejimini kapsamaması halinde ise yetmiş beş bin avrodan az olamaz. Götürü teminat uygulamasından yararlanmak isteyen sertifika sahibinden, ilk hesaplanan tutar daha yüksek olsa bile, iki milyon Avro tutarında azami teminat verilmesi istenebilir. Söz konusu teminat tutarlarının Türk lirası cinsin verilmesi halinde, hesaplamanın yapıldığı ayın ilk gününde geçerli olan TCMB döviz alış kuru esas alınır (GİKY, 2014: 35. Md.).

Teminat hususunda sağlanan kolaylık firmaların nakit akışlarında bir iyileştirme getirmiştir. Çünkü bu sistemin uygulanmaması halinde her bir işlem için ayrı ayrı teminat verilmesine ve bazı anlarda teminatın sona erdiğini fark etmemek işlemlerin geç tamamlanmasına yol açacaktır. Firmaların sahip olduğu bu yetki ile beraber bir düşünüm yapılmaması teminat miktarının azalıp azalmadığı sorununu ortadan kaldırmıştır. Bu süreç sonunda hem ekonomik etkinlik hem de rekabet avantajı olarak firmalara fayda sağlayacaktır.

3.3.4. A.TR Dolaşım Belgesi Düzenleme İzni

A.TR dolaşım belgesi düzenleme izni, sertifika sahibinin başvuru yılından bir önceki takvim yılı veya başvurunun kayda alındığı ayın ilk gününden geriye dönük bir yıl içerisinde en az elli adet A.TR Dolaşım Belgesi düzenleyip vize işlemlerini tamamlamış olmaları halinde verilebilir. Vize edilen A.TR dolaşım belgelerinin gümrük idarelerine ibraz edilme zorunluluğu bulunmamakla birlikte, basitleştirilmiş işlem kapsamında düzenlenecek A.TR Dolaşım Belgelerinin şekil şartları ve içerdiği bilgiler bakımından usulüne uygun olarak düzenlenip düzenlenmediği, vize edilip edilmediği hususlarından doğrudan doğruya basitleştirilmiş işlem kapsamında A.TR

Dolaşım Belgesi düzenleme ve vize etme uygulamasından yararlanma izni verilmiş kişiler sorumludur (G KY, 2014: 45-47. Md).

Normal şartlar altında A.TR dolaşım belgesi ihracatçı veya kanuni temsilcisi tarafından düzenlenip, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye İhracatçıları Meclisi veya Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu'na bağlı oda veya birliklerce onaylanmakta ve daha sonra gümrük idaresi tarafından vize edilmektedir (Gümrük Genel Tebliği, 2018: 148 Seri No).

YYM müessesesi ile birlikte sorumluluğu da firmalara ait olmak üzere bu yetki firmalara geçmiş olup bürokratik işlemlere son verilerek işlemlerin hızlı şekilde bitirilmesine olanak sağlanmıştır.

3.3.5. Fatura Beyanı veya Eur.Med Fatura Beyanı Düzenleyebilme İzni

Sertifika sahibi kişilerin başvuru yılından bir önceki takvim yılı veya başvurunun kayda alındığı ayın ilk gününden geriye dönük bir yıl içerisinde aynı eşyanın (aynı dörtlü tarife pozisyonu altında sınıflandırılan eşyanın) en az elli adet EUR.1 veya EUR.MED Dolaşım Belgesi düzenlemiş olmaları halinde onaylanmış ihracatçı olarak Serbest Ticaret Anlaşması yapılan ülke veya ülke gruplarıyla tercihli ticarete, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında tarım ürünlerinin tercihli ticaretinde ve ülkemiz tarafından tek taraflı olarak tanınan Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi rejimi kapsamında gerçekleştirilen tercihli ticarete eşyanın kıymetine bakılmaksızın eşya ve ülke/ülke grubu bazında fatura beyanı veya EUR.MED fatura beyanı düzenleyebilme izni verilebilir (G KY, 2014: 52. Md.).

26.11.2009 tarihli ve 27418 sayılı Resm  Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Pan Avrupa Akdeniz Menşe K m lasyon Sistemi Kapsamı Ticarete Eşyanın Tercihli Menşinin Tespiti Hakkında Yönetmeliğin 19. Maddesinde fatura beyanı veya EUR-MED fatura beyanının Onaylanmış İhracatçı tarafından veya toplam kıymeti 6000 Euro'yu geçmeyen menşeli ürünler ihtiva eden bir veya daha fazla kaptan müteşekkil bir sevkiyat için herhangi bir ihracatçı tarafından hazırlanabileceği hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla 6000 Euro'yu geçen ürünler için düzenlenemeyen söz

konusu belgeler, YYS sahibi firmalar tarafından kıymetine bakılmaksızın düzenlenebilmektedir. YYS müessesesi ile sorumluluğu da firmalara ait olmak üzere bu yetki firmalara geçmiş olup bürokratik işlemlere son verilerek işlemlerin hızlı şekilde bitirilmesine olanak sağlanmıştır.

3.3.6. İhracatta Yerinde Gümrükleme İzni

İhracatta yerinde gümrükleme izni, YYS sahibi firmaların, ek koşulları sağlamaları koşuluyla, ihracata konu eşyayı gümrük idarelerine sunmaksızın ihracat işlemlerini kendi tesislerinde gerçekleştirilmesine olanak veren bir kolaylıktır. Söz konusu izni almak için;

Başvuru yılından bir önceki takvim yılı veya başvurunun kayda alındığı ayın ilk gününden geriye dönük bir yıl içerisinde asgari beş milyon FOB/ABD doları tutarında fiili ihracat yapmış olmak,

İzin kapsamı eşyanın depolanması, boşaltılması, muayenesi ve izin kapsamı eşyadan numune alınabilmesi için gerekli teçhizat ve donanımına sahip olmak.

İzin kapsamında işlem yapılacak tesislerde, gerektiğinde eşyanın tartımı için gerekli düzeneğe sahip olmak gerekmektedir (GİKY, 2014: 57. Md.).

Söz konusu izin, firmanın kendine ait eşyaları için kullanılır. İzin sahibinden başkasının eşyasının yükleneceği taşımlar bu izin kapsamı dışındadır. Bu tür taşımlar ancak izinli göndericiler aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Transit beyanına konu eşyanın sevk işlemi izinli gönderici aracılığıyla yapılması durumunda rejim hak sahibi izinli gönderici olup, araç izinli göndericinin mührüyle mühürlenir. Şayet taşıma işlemi izinli gönderici yetkisine sahip olmayan herhangi bir taşımacı ile gerçekleştirilmesi halinde ise transit rejiminde rejim hak sahibi ihracatta yerinde gümrükleme izin sahibi olup, araç ihracatta yerinde gümrükleme izin sahibi tarafından mühürlenir (GİKY, 2014: 58. Md.).

İhracatta yerinde gümrükleme izni kapsamında işlem yapılacak ihracat gümrük müdürlüklerini belirleme yetkisi, sertifika başvurusunun yapıldığı bölge müdürlüğü tarafından belirlenir (GİKY, 2014: 60. Md.).

İhracatta yerinde gümrükleme izni kapsamındaki işlem akışı aşağıdaki gibidir.

- Öncelikle ihracatta yerinde gümrükleme izni kapsamında ihraç edilmeye hazır olan eşya, ihracatta yerinde gümrükleme izni kapsamında olan tesiste taşıma aracına yüklenmek üzere açık veya kapalı, yeterli aydınlatma düzenine sahip olan bir yere konulur ya da bu yerde taşıma aracında yüklü olarak bekletilir.
- İhraç edilmeye hazır olan eşya ve/veya duruma göre taşıma aracı bekletileceği yere alınırken, bu yerlerde bulundukları sürece ve bu yerlerden çıkartılırken devamlı olarak kamera kayıtlarına alınır.
- Hazır olarak ayrı bir yere alınan eşyanın, başka herhangi bir eşya ile karışmaması ve yetkisiz müdahalenin önlenmesi için gerekli tedbirler alınır. İhracat beyannamesi, ihracatta yerinde gümrükleme izni sahibi veya temsilcisi tarafından, eşyanın bulunduğu ihracatta yerinde gümrükleme izni kapsamı tesis için yetkilendirilen gümrük müdürlüğünden elektronik ortamda tescil edilerek onaylanır. Bu suretle eşyanın ihraç edilmeye hazır olduğu beyan sahibince gümrük idaresine elektronik ortamda bildirilmiş olur. Eşyanın ihracı için gerekli olan bütün belgeler hazır bulundurulur ve eşya, tesisten çıkışına izin verilinceye kadar ikinci fıkrada belirtilen şekilde muhafaza altında bekletilir.
- İhracat eşyasının ihraç edilmeye hazır olduğunun beyan sahibince gümrük idaresine bildirilmesinden otuz dakika içerisinde beyanın hangi kontrol türüne tabi tutulacağı, gümrük idaresince beyan sahibine elektronik ortamda bildirilir.
- 30 dakikalık sürenin bitiminde, gümrük idaresince izin sahibine eşyanın muayene edilmeyeceğinin bildirilmesi halinde, yüklü olarak bekletilen taşıma aracı veya eşya araca yüklenmemişse yükleme yapılan araç, ihracatta yerinde gümrükleme izni sahibi ya da izinli gönderici tarafından mühürlenir.
- 30 dakikalık süre bitiminde, eşyanın muayenesinin yapılacağının bildirilmesi halinde, eşya bulundurulduğu yerde muayene ile görevli memur gelinceye kadar mücbir sebepler hariç müdahale edilmeksizin bekletilir. Eşyanın muayene edilmesini müteakip beyana aykırı bir durum olmadığının tespit edilmesi halinde araç, ihracatta yerinde gümrükleme izni sahibi ya da izinli gönderici tarafından mühürlenir.

- Muayene işlemi, dördüncü fıkra uyarınca yapılan kontrol türünün bildirimini müteakip azami üç saat içinde firmanın ihracatta yerinde gümrükleme izni kapsamı tesisine gidilerek başlatılır. İlgili gümrük müdürü, gerekçeyi belirtmek suretiyle, süreyi uzatmaya yetkilidir. Muayene işleminin eşyanın muayene edileceğine ilişkin yapılan bildirimi müteakip üç saat içerisinde başlatılamayacak olması ve bu sürenin ilgili gümrük müdürü tarafından bu fıkra da belirtilen şartlar altında uzatılmış olması halinde, muayene işlemi en geç bir sonraki iş gününün başlangıcını takip eden üç saat içerisinde başlatılır (GİKY, 2014: 67.Md).

İşlemlerinin tamamlanmasını müteakip ihracat beyannamesi kapatılarak süreç sona ermektedir.

Görüldüğü üzere ihracatta yerinde gümrükleme izni ile her firmanın uygun bulunan tesisi tıpkı bir gümrük idaresiymiş gibi kabul görmektedir. Bu iznin olmaması durumunda yapılacak işlem, ihracata konu eşyanın gümrük idarelerinde muayeneye tabi tutulması ve mutat işlemler sonrası çıkışına izin verilmesi olarak tamamlanması iken; YYS müessesesinin önemli bir avantajı olarak sertifika sahibi firmaların gümrük idarelerine uğramaksızın ihracat işlemlerini tamamlaması gümrükten firmaya ortaklık olarak değerlendirilmektedir.

3.3.7. İzinli Gönderici Yetkisi

İzinli gönderici yetkisi, sertifika sahibi firmanın eşyayı hareket gümrük idaresine sunmaksızın transit işlemlerini kendi tesislerinde gerçekleştirmesine olanak veren bir uygulamadır. İzinli gönderici yetkisi, firmanın bazı koşulları sağlamaları halinde verilmektedir. Bunlar:

- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığında alınmış uluslararası taşımacı yetki belgesi sahibi olmak.
- Kapsamlı teminat veya teminattan vazgeçme sertifikası sahibi olmak.
- Başvuru yılından bir önceki takvim yılı veya başvurunun yapıldığı ayın ilk gününden geriye dönük bir yıl içerisinde en az beş yüz transit beyannamesi

(TIR Karnesi dâhil) kapsamında eşya transit etmiş olmak ya da en az üç yüzü transit beyanı (TIR Karnesi dâhil) olmak kaydıyla, toplam beş yüz transit beyanı ve özet beyan kapsamında işlem yapmış olmak.

- Yetki kapsamı eşyanın depolanması, boşaltılması, muayenesi ve yetki kapsamı eşyadan numune alınabilmesi için gerekli teçhizat ve donanımına sahip olmak.
- Gerekliğinde eşya ve taşıma aracının tartımı için gerekli düzeneğe sahip olmak.
- Yetki kapsamında kullanılacak en az bir tesise sahip olmak (GİKY, 2014: 76.Md.).

Söz konusu şartlar ve gerekli diğer formalitelerin tamamlanması ile izinli gönderici yetkisi tanınan firmalar, yine mevzuatın öngördüğü sınırlar dahilinde ihracata konu eşyalarını gümrük idaresine sunmaksızın işlemlerini tamamlamaktadır. Bu durumda izinli gönderici rolünde YYS sahibi olmak, alışılmış ve önemli ölçüde zaman alan gümrük işlemlerini kendi tesislerinde sonuçlandırmaya olanak sağlamıştır. Böylece hem piyasa nezdinde tercih edilme nedeni olarak görülmekte hem de kamu otoritesi nezdinde güvenilir addedilmesi rekabet avantajını beraberinde getirmektedir.

3.3.8. İzinli Alıcı Yetkisi

İzinli alıcı yetkisi, sertifika sahibi firmanın, eşyayı varış gümrük idaresine sunmaksızın transit işlemlerini kendi tesislerinde sonlandırmalarına ve eşyanın alıcısı tarafından bu tesislerde ithalat işlemlerinin tamamlanmasını sağlayan bir uygulamadır. İzinli alıcı yetkisine sahip olmak için aşağıdaki koşulların sağlanması gerekmektedir:

- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığından alınmış uluslararası taşımacı yetki belgesi sahibi olmak.
- Başvuru yılından bir önceki takvim yılı veya başvurunun yapıldığı ayın ilk gününden geriye dönük bir yıl içerisinde; en az beş yüz transit beyannamesi (TIR Karnesi dâhil) kapsamında eşya transit etmiş olmak veya en az üç yüzü transit beyanı (TIR Karnesi dâhil) olmak kaydıyla, toplam beş yüz transit beyanı ve özet beyan kapsamında işlem yapmış olmak.

- Bir milyon avro tutarında gümrük idaresine teminat vermiş olmak.
- Yetki kapsamı eşyanın depolanması, boşaltılması, muayenesi ve yetki kapsamı eşyadan numune alınabilmesi için gerekli teçhizat ve donanım ile gerektiğinde eşya ve taşıma aracının tartımı için gerekli düzeneğe sahip olmak.
- Yetki kapsamında kullanılacak en az bir tesise sahip olmak (GİKY, 2014: 96. Md.).

İzinli alıcı yetkisine sahip YYS sahibi firmalar yalnızca YYS-I statüsüne sahip firmaların eşyaları üzerinde işlem yapmak zorundadır. Bunun dışında herhangi bir eşyaya ilişkin işlem gerçekleştirmesine izin verilmemektedir. Ayrıca kanun, genel düzenleyici işlemler ve uluslararası anlaşmalarla ithali veya transiti yasaklanmış veya kısıtlanmış olan eşya, Türkiye'ye ithali belli kurum ve kuruluşlara bırakılan eşya, Gümrük Yönetmeliğinin 196 ncı maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (ç) bentlerinde belirtilen eşya, 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununun ekindeki (I) sayılı listede yer alan eşya, Bakanlıkça belirlenecek olanlar haricindeki ihtisas gümrüğü uygulamasına tabi eşya, Bakanlıkça belirlenecek diğer eşyaya ilişkin olarak transit işlemlerini izinli alıcı yetkisi kapsamında sonlandırmasına, ithalini bu tesislerde tamamlamasına veya başka tesis ya da gümrük antreposuna sevk edilmesine izin verilmemektedir (GİKY, 2014: 102. Md.).

Bu kapsamda kullanılacak olan tesiste güvenli depolama alanları ile güvenli park alanları azami derecede önemli olup, bu alanların her türlü dış etkenlerden ve müdahalelerden korunduğu, yeterli aydınlatma ve kesintisiz güç kaynağına sahip olduğu, araç tanımlama ve insan kimliğini tespit etmeye elverişli kamera sistemi ile donatıldığının kanıtlanması gerekmektedir (GİKY, 2014: 106. Md.).

Söz konusu şartlar ve gerekli diğer formalitelerin tamamlanması ile izinli alıcı yetkisi tanınan firmalar, yine mevzuatın öngördüğü sınırlar dahilinde ithale konu eşyalarını gümrük idaresine sunmaksızın işlemlerini tamamlamaktadır. Bu durumda izinli alıcı rolünde YYS sahibi olmak, alışılmış ve önemli ölçüde zaman alan gümrük işlemlerini kendi tesislerinde sonuçlandırmaya olanak sağlamıştır. Böylece hem piyasa

nezdinde tercih edilme nedeni olarak görülmekte hem de kamu otoritesi nezdinde güvenilir addedilmesi rekabet avantajını beraberinde getirmektedir.

3.3.9. İthalatta Yerinde Gümrükleme İzni

İthalatta yerinde gümrükleme izni yetkisi, sertifika sahibi firmanın, eşyayı ithalat işlemlerinin gerçekleştirdiği gümrük müdürlüğüne sunmaksızın ithal işlemlerini kendi tesislerinde sonlandırılmasına olanak sağlayan bir uygulamadır. İthalatta yerinde gümrükleme izni yetkisine sahip olmak için aşağıdaki koşulların sağlanması gerekmektedir:

- YYS-I statüsüne sahip olmak.
- Gümrük idarelerine beş yüz bin avro nakit teminat veya teminat mektubu vermek.
- İzin kapsamı eşyanın depolanması, boşaltılması, muayenesi, eşyadan numune alınabilmesi için gerekli teçhizat ve donanım ile gerektiğinde eşyanın tartımı için gerekli düzeneğe sahip olmak.

İthalatta yerinde gümrükleme iznine sahip firmaya, kendi tesislerinde işlemleri tamamlamak, firmanın kendi iştigal alanıyla ilgili eşyanın sahibi olmak şartıyla ayrıca bir talebe gerek kalmaksızın izinli alıcı yetkisi de verilmektedir (GİKY, 2014: 121. Md.).

Firmanın bu yetkiden faydalanabilmesi için eşyanın iştigal alanı dahilinde bulunması gerekmektedir. Kendi iştigal alanı dışında olan eşya, kanun, genel düzenleyici işlemler ve uluslararası anlaşmalarla ithali veya transiti yasaklanmış veya kısıtlanmış olan eşya, Türkiye'ye ithali belli kurum ve kuruluşlara bırakılan eşya, Gümrük Yönetmeliğinin 196 ncı maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (ç) bentlerinde belirtilen eşya, 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununun ekindeki (I) sayılı listede yer alan eşya, Bakanlıkça belirlenecek olanlar haricindeki ihtisas gümrüğü uygulamasına tabi eşya, Bakanlıkça belirlenecek diğer eşya ithalatta yerinde gümrükleme izni kapsamında işlemleri tamamlanamamaktadır (GİKY, 2014: 126. Md.).

İthalatta yerinde gümrükleme izni kapsamında kullanılacak olan tesisteki güvenli depolama ve güvenli park alanları yüksek öneme sahiptir. Bu alanların eşyanın boşaltılmasına, bekletilmesine, muayene ve sevk edilmesine elverişli olması gerekmektedir. Bununla birlikte eşyayı dışarıdan gelecek her türlü müdahaleden koruyan, araç ve insan kimliğini tespit etmeye imkân verecek çözünürlükte kamera sistemine, kesintisiz güç kaynağına, giriş ve çıkışların kayıt altına alınmasını sağlayacak sisteme, yeterli aydınlatma düzenine sahip olmalıdır (GİKY, 2014: 130. Md.).

Söz konusu şartlar ve gerekli diğer formalitelerin tamamlanması ile ithalatta yerinde gümrükleme izni yetkisi tanınan firmalar, yine mevzuatın öngördüğü sınırlar dahilinde ithale konu eşyalarını gümrük idaresine sunmaksızın işlemlerini tamamlamaktadır. Bu durumda izinli alıcı rolünde YYS sahibi olmak, alışılmış ve önemli ölçüde zaman alan gümrük işlemlerini kendi tesislerinde sonuçlandırmaya olanak sağlamıştır. Böylece hem piyasa nezdinde tercih edilme nedeni olarak görülmekte hem de kamu otoritesi nezdinde güvenilir addedilmesi rekabet avantajını beraberinde getirmektedir.

3.4. Türkiye’de YYS’nin Güncel Durumu

Ticaret Bakanlığı tarafından tutulan ve kamuoyuna ilan edilen resmi kayıtlarda ülkemizde YYS sahibi firmaların isimleri, sertifikaya ne zaman sahip olma hakkını elde edildiği, bu kapsamda hangi avantaj ve kolaylıklara sahip olduğu yer almaktadır. 2022 yılının ilk çeyreği verilerine göre; beş yüz doksan yedi firmanın YYS sahibi olmaya hak kazandığı, bunlardan on üç tanesinin sertifikasının askıya alındığı, kırk beş firmanın ihracatta yerinde gümrükleme iznine, on yedi firmanın ithalatta yerinde gümrükleme iznine, yirmi dokuz firmanın izinli gönderici iznine ve on bir firmanın izinli alıcı iznine sahip olduğu, bununla birlikte sadece bir firmanın ihracatta yerinde gümrükleme, ithalatta yerinde gümrükleme ve izinli alıcı yetkisine birden sahip olduğu anlaşılmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2022).

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, yetkilendirilmiş yükümlü statüsünün, yeni kamu yönetimi anlayışının uygulama araçlarından biri olan yetki devri ile açıklamak ve dış dünyada tezahür ettiği bir uygulama olduğunu ortaya koymaktır.

Bu bağlamda, geleneksel kamu yönetimi anlayışı ile yeni kamu yönetimi anlayışı kavramlarının tarihsel gelişimleri, genel özellikleri, bu anlayışlara karşı yapılan eleştiriler ve yönetim kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra gümrük işlemlerine yeni bir soluk getiren yetkilendirilmiş yükümlü statüsü ile ilgili bilgiler aktarılmış ve en nihayetinde yetki devri bağlamında yetkilendirilmiş yükümlü statüsünün getirdiği yenilikler ve sağladığı kolaylıklar ifade edilmiştir.

Bilindiği üzere, küreselleşmenin etkisiyle dünyanın geçirdiği değişime ve kat ettiği gelişime ayak uydurmak hem kamu sektörünün hem de özel sektörün isteğine bırakılmış bir durum olmaktan çıkmış, adeta bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu durumun en hızlı ve en somut şekilde görüldüğü mecraların başında uluslararası ticaret gelmektedir. Dış ticaret sayesinde hem emtia hem de sermayenin dolaşımı mümkün kılınmıştır. İthalat ve ihracat her ülkenin ulusal mevzuatına göre ve çıkarlarına göre şekillense de ülkeler açısından ortak uygulamaların var olması da aynı şekilde zorunluluk haline gelmiştir. Bu durumun en güncel örneklerinden biri yetkilendirilmiş yükümlü statüsüdür.

İlk olarak 2005 yılı itibarıyla Avrupa Birliği'nde temelleri atılan yetkilendirilmiş yükümlü statüsü, 2008 yılı itibarıyla güvenlik risklerini minimize etmek, risksiz yahut görece az riskli şirketleri belgelendirmek suretiyle gümrüklerde etkinlik, etkililik ve verimliliği artırmak, denetim fonksiyonunu daha yüksek riskli şirketlere işletmek amacıyla kendisine uygulama alanı bulmuştur. Birçok ekonomik, sosyal ve siyasi sebebi olmakla birlikte 11 Eylül terör saldırıları, uluslararası ticaret güvenliğini sağlamak en önemli sebep olarak görülmektedir Türkiye 'de uluslararası güvenliğini sağlayacak yetkilendirilmiş yükümlü statüsüne 2013 yılı itibarıyla ulusal mevzuatında yer vererek kayıtsız kalmamıştır.

Yetkilendirilmiş yükümlü statüsü, bir belgenin ötesinde hem ulusal hem de uluslararası arenada firmaların güvenilirliğinin bir işaretidir. Bu belgeye sahip olmak

firmaların güvenilir, ticari kayıtlarının izlenebilir, mali olarak yeterli, emniyet ve güvenlik bakımında zafiyet göstermemesi ile mümkündür. Bu belge beraberinde firmalara önemli avantajlar ve kolaylıklar getirmiştir. Bu kolaylıklar sıralanacak olursa;

- Gümrük idaresine beyanı zorunlu belgeleri sonradan beyan edebilmek,
- Kısmi ve Götürü teminat uygulamaları,
- A.TR dolaşım belgesi düzenleyebilme izni,
- Eşyanın kıymetine bakılmaksızın fatura beyanı veya Eur.Med fatura beyanı düzenleyebilme izni,
- İhracatta yerinde gümrükleme izni,
- İzinli gönderici yetkisi,
- İzinli alıcı yetkisi,
- İthalatta yerinde gümrükleme izni,
- Eşya türüne göre sınırlama olmaksızın, taşıt üstü işlem den yararlanabilme,
- Gümrük Yönetmeliğiyle belirlenmiş eşyanın ithalinde 6 ay öncesine kadar alınmış tahlil raporu ibraz edebilme,
- Gümrük Yönetmeliğiyle belirlenmiş eşyayı tahlil sonuçları alınmadan teslim alabilme,
- Konşimentosu ibraz edilemeyen petrol ve türevlerini konşimento ibrazından önce teslim alabilme,
- Yeşil hat uygulaması (taşıt üstü işlemler dahil),
- Beyannamelerin belge kontrolüne tabi tutulması halinde kontrollerin öncelikle yapılması,
- Beyanname kapsamı eşyanın muayeneye tabi tutulması halinde muayenenin öncelikle yapılması,
- Azaltılmış zorunlu bilgilerden oluşan özet beyan verme kolaylığı,
- Özet beyana ilişkin yapılacak gümrük kontrollerinin azaltılması veya bu kontrollerin öncelikle yapılması,
- İzinli gönderici olmaları koşuluyla, sınır kapılarından öncelikli geçiş hakkı uygulamasından yararlanma izni.

Çalışmada yetki devri kavramı, bilgisel yetki teorisi çerçevesinde herhangi bir kişiye ya da makama bağlı olmaksızın firmanın yeteneğine, yeterliliğine ve teknik bilgisine bağlı olarak vücut bulduğu da göz önüne alındığında; yetkilendirilmiş yükümlü statüsünün gümrük idaresinden firmalara aktarılan ortaklık olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak; söz konusu yetkilendirilmiş yükümlü statüsüne sahip firmaların tıpkı bir gümrük idaresiymiş gibi hareket alanı elde etmesi, yeni kamu yönetimi anlayışı bağlamında yetki devrinin dış dünyadaki tezahürüdür.

KAYNAKÇA

AKÇİN, R.: 2021

Tüm Yönleriyle Gümrük İşlemleri, Poyraz Ofset Matbaacılık ve Reklam Hizmetleri, Ankara.

AL, H.: 2002

“Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya.

AL, H.: 2002

Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi, Bilimdamı Yayınları, Ankara.

ARSLAN, N. T.: 2010

“Klasik- Neo Klasik Dönüşüm Süreci: “Yeni Kamu Yönetimi””, **C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 11/2, 21-38.

ATEŞ, H.: 2001

“İşletmeci, Girişimci ve Verimli Yeni Bir Kamu Yönetimi ve Devlet Anlayışına Doğru”, **İÜ SBF Dergisi**, 25, 45-60.

ATMACA, Y.: 2012

“Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı Çerçevesinde Belediyelerde Kamu Hizmet Anlayışı Değişimi: Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

AVCI, İ.: 2015

İhracatta Uygulanan Teşviklerin Uluslararası Pazarlamaya Etkisi ve Bir Uygulama. İstanbul Ticaret Üniversitesi **Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yüksek Lisans Programı. Yüksek Lisans Tezi.**

AYDIN, A. H.: 2016

Kamu Yönetimine Giriş, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

AYKAÇ, B.: 1997

Kamu Bürokrasisi ve Türk Kamu Personel Yönetiminde Bürokratik Eğilimler, Ankara, YÖK Matbaası.

AYKAÇ, B.;

YÜKSEL, Ö.: 2003

“Frederick Taylor’un Görüşlerinin Değerlendirilmesinde Yeni Bir Yaklaşım”, içinde **Türkiye’de Kamu Yönetimi**, Der. Burhan Aykaç vd., Ankara, Yargı Yayınevi, 349-363.

BARANSEL, A.: 1993

Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi Klasik ve Neoklasik Yönetim ve Örgüt Teorileri, İstanbul, Avcıyol Basım Yayın.

BATAL, S.: 2012

“Türkiye’de Yönetim Kültürünün Dönüşümü ve Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Temel Dinamikleri” **Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi**, 4/1, 230-233.

BAYRAKTAR, G.: 2012

“Yeni Sağ Düşüncesinin Kamu Yönetimindeki Yansıması Olarak “Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı”, Ed.: B. Aykaç, Ş. Durgun, H. Yayman, **Türkiye’de Kamu Yönetimi**, 2. Baskı, Ankara, Nobel Yayınları.

BOZTEPE, M.: 2018

“Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı ve Geleneksel Kamu Personel Rejimi Üzerine Etkileri”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 20/3, 191-210

CHRISTENSEN, T.;
LÆGREID, P.: 2015

“Post-NPM Reforms: Whole of Government Approaches as a New Trend in New Steering Concepts in Public Management”, **Published Online**, 9, 11-24.

COURT, W. M.: 2013

Models of Public Service Reform A Problem-Solving Approach, Policy Research Working Papers DOI: 10.1596/1813-9450-6428

ÇELİK, F.: 2018

İzmir Kalkınma Ajansı Örneğinde Kalkınma Kurulu’nun Yönetişim Yaklaşımı ile Analizi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 8, Sayı 2.

ÇUKURÇAYIR, M. A.: 2002

Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi: Küreselleşme Sürecinde Yurttaş, Yönetim, Siyaset, 2. Baskı, Konya, Çizgi Kitabevi.

DEMİRCİ, M.: 2013

“Yönetişim, Otorite ve Meşruiyet”, içinde **Yönetişim ve Yönetim Ekseninde Kamu Yönetimi**, Ed.: Fatma Neval Genç, Bursa, Ekin Yayınevi.

DPT: 2007

Dokuzuncu Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu, Ankara, DPT Yayınları.

DUNLEAVY, P.;
HOOD, C. C.: 1994

“From Old Public Administration to New Public Management”, **Public Money and Management**, 14/2, 9-16.

DUNLEAVY, P.;
MARGETTS, H.;
BASTOW, S.;
TİNKLER, J.: 2006

New Public Management Is Dead-Long Live Digital-Era Governance, **JPART**, 16/3, 467-494.

DUNŞİRE, A.: 1995

“Administrative Theory in the 1980s: A Viewpoint”, **Public Administration**, 73, 17-40.

ERDEM, K.: 2018

“Etkinlik ve Verimlilik Kavramlarının Türk Kamu Yönetimine İdari ve Mali Açıdan Yansıması”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

ERDEOST, E.H.: 1996

Yetki ve Yetki Devri Konusuna Bakış, Ankara, 7. Yönetim ve Organizasyon Kongresi.

EREN, V.: 2001

“Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı (Büyükşehir ve İl Belediyeleri Üzerinde Bir Araştırma)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

ERTÜRK, M.: 1998

Yetki, Yönetim ve Organizasyon, İstanbul Beta Yayınları.

ERYILMAZ, B.: 1999

“Geleneksel Yönetimden Yeni Yönetim Anlayışına”, **Liberal Düşünce**, 4/15, 84-88.

ERYILMAZ, B.: 2002

Bürokrasi ve Siyaset: Bürokratik Devletten Etkin Yönetime, Alfa Yayınları.

ERYILMAZ, B.: 2003

Kamu Yönetimi, İstanbul, Erkam Matbaası.

ERYILMAZ, B.: 2012

Kamu Yönetimi, Kocaeli, Umuttepe Yayınları.

ERYILMAZ, B.: 2013

Bürokrasi ve Siyaset: Bürokratik Devletten Etkin Yönetime, İstanbul, Alfa Yayınları.

ERYILMAZ, B.: 2016

Kamu Yönetimi: Düşünceler-Yapılar-Fonksiyonlar-Politikalar, 9. Baskı, Kocaeli, Umuttepe Yayınları.

GÜMRÜK İŞLEMLERİNİN
KOLAYLAŞTIRILMASI
YÖNETMELİĞİ.: 2014

21.05.2014 Tarihli ve 29006 Sayılı Resmi Gazete.

HAKTANKAÇMAZ, M. İ.: 2009

“Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımı ve Türkiye’de Kamu Yönetimi Reformu”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

HEPER, M.: 1977

Türk Kamu Bürokrasisinde Gelenekçilik ve Modernleşme, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

HOOD, C.: 1991

“A Public Management For All Seasons?”, **Public Administration Review**, 69, 3-19.

HOWARD, C.: 2015

Rethinking Post-NPM Governance: The Bureaucratic Struggle to Implement One-Stop-Shopping for Government Services in Alberta, **Public Organization Review**, 15, 237-254.

HUGHES, O. E.: 2013

Kamu İşletmeciliği & Yönetimi, Ankara, Bigbang Yayınları.

İPEK, H.: 2015

Uluslararası Ticaret, Türkiye-Türkmenistan İlişkileri ve Taşımacılık Uygulamaları. Maltepe Üniversitesi **Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi.

KARLIK, R.: 2009

Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm, Beta Basım Yayım.

KAYA, F.: 2008

Dış Ticaret İşlemleri Yönetimi, İstanbul Beta Yayınevi.

KERMAN, U.: 2016

“Yönetim Biliminin Öncülerinden Woodrow Wilson ve Frederick Winslow Taylor’un Farklı Bir Açıdan Değerlendirilmesi” **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 8/14, 232-247.

KOÇEL, T.: 1993

İşletme Yöneticiliği, İstanbul, Beta Yayınları.

KODALAK, O.
TOPAL, B.
DİZKIRICI, A.S.: 2015

“Dış Ticarete Akreditifli Ödemeler: UCP 600’e Göre Bankalarda Güncel Örnek”, **Journal Of Accounting, Finance and Auditing Studies**, 1/3.

KÖSEOĞLU, Ö.;
SOBACI, M. Z.: 2015

“Kamu Yönetimi Kuramının Geleceği: Yeni Kamu İşletmeciliğinden Hibritleşmeye Doğru”, içinde **Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi**, Ed.: Özer Köseoğlu ve Mehmet Zahid Sobacı, Bursa, Dora Basım Yayım, 297-314.

KURT, M.;
YAŞAR UĞURLU, Ö.: 2007

“Yeni Kamu Yönetimi ve Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımının Gelişiminde Avrupa Birliğinin Rolü”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 9/11, 82.

LANE, J. E.: 2000

New Public Management, London, England, Routledge.

LYNN, L. E.: 1998

“A Critical Analysis of the New Public Management”, **International Public Management Journal**, 1, 109.

MELEMEN, M.: 2012

Uygulamalı Uluslararası Ticaret İşlemleri, İstanbul, Türkmen Kitapevi.

OECD: 1995

Governance in Transition: Public Management Reforms in OECD Countries, OECD/Puma, Paris.

OECD: 1998

“OECD Principles of Corporate Governance”

[https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=C/MIN\(99\)6&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=C/MIN(99)6&docLanguage=En)
(19.08.2021).

OSBORNE, D.;
GAEBLER, T.: 1993

Reinventing Government, How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector, New York. A Plume Book.

ÖRNEK, A.: 1992

Kamu Yönetimi, İstanbul, Meram Yayın Dağıtım.

ÖZALP, A.: 1984

“Yetki Konusuna Teoriler Açısından Bir Yaklaşım”, **Anadolu Üniversitesi Dergisi**, 2.

ÖZALP, A.: 2009

UCP 600’ın Kullanılması ve Akreditif, 3. Baskı, İstanbul, Türkmen Kitapevi Yayınları.

ÖZER, M. A.: 2005

“Günümüzün Yükselen Değeri: Yeni Kamu Yönetimi”, **Sayıştay Dergisi**, 59, 3-46.

ÖZGÜR, H.: 2014

Yeni Kamu Yönetimi Hareketi, içinde **Çağdaş Kamu Yönetimi I-Konular, Kuramlar, Kavramlar**, 2. Basım, Ed.: Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 181-222.

PARLAK, B.: 2011

Yönetim Bilimi ve Çağdaş Yönetim Teknikleri, İstanbul, Beta Yayıncılık.

PFİFFNER, J. M.;
PRESTHUS, R.: 1967

Public Administration, New York, The Ronald Press Company.

POLATOĞLU, A.: 2001

Kamu Yönetimi: Genel ilkeler ve Türkiye Uygulaması, Ankara, ODTÜ Yayınları.

POLLITT, C.: 1997

Managerialism and the Public Services: The Anglo American Experience, Hardcover, Blackwell.

RANERUP, A.;
HENRİKSEN, H. Z.;
HEDMAN, J.: 2016

An Analysis of Business Models in Public Service Platforms, **Government Information Quarterly**, 33, 6-14.

RHODES, R.A.W: 2000

“The Governance Narrative: Key Findings and Lessons From The ESRS’S Whitehall Programme”, **Public Administration**, 78/2, 345-363.

SAĞLAM, B.B.
ERTÜRK, E.
TEPE, R. : 2014

Authorized Economic Operator Program
In Turkey: Evaluation Of Benefits And
Challenges From The Supply Chain
Perspective, Karadeniz Teknik Üni **SBE
Sos Bil. Dergisi** 17. Sayı.

SARAN, U.: 2001

“Küresel Değişimin Dinamikleri Kamu
Yönetimi Alanındaki Etkileri”, **Türk
İdare Dergisi**, 73/ 4333.

SEYİDOĞLU, H.: 2001

**Uluslararası İktisat Teori Politika ve
Uygulama**, İstanbul, Güzem Can
Yayınları.

SEZEN, S.: 2006

**Teori ve Uygulamada Yeni Kamu
Yönetimi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

SOBACI, M. Z.: 2014

**İdari Reform ve Politika Transferi,
Yeni Kamu İşletmeciliğinin Yayılışı**, 2.
Baskı, Bursa, Dora Basım Yayıncılık.

ŞAHİN, A.: 2004

“Yönetim Kuramları ve Motivasyon
İlişkisi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 11, 523-
547.

ŞEN, F.: 2020

**Menşe Kuralları- Tercihli Menşe ve
Tercihli Olmayan Menşe**, Ankara
Hermes Ofset Matbaacılık.

TEKİN, Ö. F.;
EROĞLU, H. T.;
ARKAN, A.;
ÇANKAYA, S.: 2014

“Yeni Kamu Yönetimi İlkeleri Bağlamında 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu”, Afro-Avrasya Coğrafyasında Kamu Yönetimi Uygulamaları ve Sorunları Bildiri Kitabı, 380.

TİCARET BAKANLIĞI: 2022

<https://ticaret.gov.tr/gumruk-islemleri/etkilelendirilmis-yukumlu-statusu/etkilelendirilmis-yukumlu-firma-listesi>.

TODAİE: 1998

Kamu Yönetimi Sözlüğü, TODAİE Yayınları.

TOMANBAY, M.:2003

Dış Ticaret Rejimi ve İhracatın Finansmanı, 4. Baskı, Ankara, Hatiboğlu Basım ve Yayım.

TUNCER, A.;
USTA, S.: 2013

“İki Kriz Arasında Yönetim: Yeni Kamu İşletmeciliği”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 30, 181-195.

TURHAN, N.:2013

Dış Ticaret ve Akreditifli İşlemlerin Uluslararası Uygulamaları Kılavuzu, Ankara, Adalet Yayınevi.

TÜRK DİL KURUMU: 2021

<https://sozluk.gov.tr/>
08.07.2021

TÜRKMEN, İ.: 1996

**Yönetmel Zaman ve Verimlilik
Açısından Yönetimde Verimlilik,**
Ankara, Milli Yayınları.

UYSAL, Y.: 2020

Klasik Kamu Yönetiminden Yeni Kamu
İşletmeciliği ve Post-Yki'ye Kamu
Hizmetlerinin Değişimi ve Dönüşümü
Üzerine Bir Değerlendirme,
**International Journal of Management
and Administration**, 4/7, 112-155.
DOI: 10.29064/ijma.680548

ÜNASAN, Ç.,
CANITEZ, M.: 2014

Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar,
9. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi.

ÜSTÜNER, Y.: 1995

**Kamu Yönetimi Disiplininde Kimlik
Sorunsalı,** Kamu Yönetimi Disiplini
Sempozyumu: Kuram ve Yöntem
Sorunları (II) Grubu, Ankara, TODAİE
Yayını, 1, 59-69.

WEBER, M.: 1996

Sosyoloji Yazıları, Çev.: Taha Parla,
İstanbul, İletişim Yayınları.

WELS, G.R.: 1993

Yetki Devri, İstanbul, Rota Yayınları.

WHITE, L. D.: 1949

**Introduction to The Study of Public
Administration,** New York, The
Macmillan Company.

- WORD CUSTOM ORGANISATION.: Compendium of Authorized Economic Operator Programmes, WCO Research Paper Series 2018 Edition, <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/safe-package/ao-compendium.pdf>.
- YILDIRIM, M.: 2009 “Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 6/2, 380-397.
- YILMAZ, O.: 2001 **Kamu Yönetimi Reformu: Genel Eğilimler ve Ülke Deneyimleri**, Ankara, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Hukuki Tedbirler ve Kurumsal Düzenlemeler Dairesi Başkanlığı Yayını.
- YÜKSEL, M.: 2000 “Yönetişim Kavramı Üzerine”, **Ankara Barosu Dergisi**, 3, 145-160.
- ZABCI, F. Ç.: 2002 “Dünya Bankasının Küresel Pazar İçin Yeni Stratejisi: Yönetişim”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 57/3, 151-179.